

Pomagamy

sobie w pracy

Kwartalnik instrukcyjno-metodyczny

NR 3/1970

ZESPÓŁ REDAKCYJNY

WBP Katowice — **Andrzej Korzon, Alfred Puzio, Anna Radziszewska,
Maria Sitek**

WiMBP Opole — **Danuta Branicka, Mieczysław Faber, Teresa Jarząbek,
Janina Kościów, Danuta Woźniak.**

Redaktor wydawnictwa — **Zbigniew Bożek**

Muzeum Czynu Powstańczego w Leśnicy

Góra Chełmska.. Góra św. Anny... Różnie nazywano ją w ciągu wieków. Zawsze była polska. Z tradycji, historii i ludzi, którzy ją za taką uważali. Dziś jest symbolem walki i woli Ślązaków, aby być nią nie tylko z tradycji. Miejsce pielgrzymek i miejsce czci, gdzie każdy przechodzi z pochylonym czołem i zadumą w oczach, nad dziwnymi losami Śląska i Ślązaków. Nie zawsze stał tu pomnik dłuta tak świetnego rzeźbiarza jakim był Xawery Dunikowski, ale w tę ziemię wsiąkło to, co zawsze było u nas najcenniejszą ofiarą składaną ojczyźnie — krew. Krew śląskich powstańców przelana w III powstaniu śląskim.

W okresie międzywojennym Związek Polaków miał tutaj swój własny „Dom”, w którym odbywały się podniosłe imprezy patriotyczne i kulturalne.

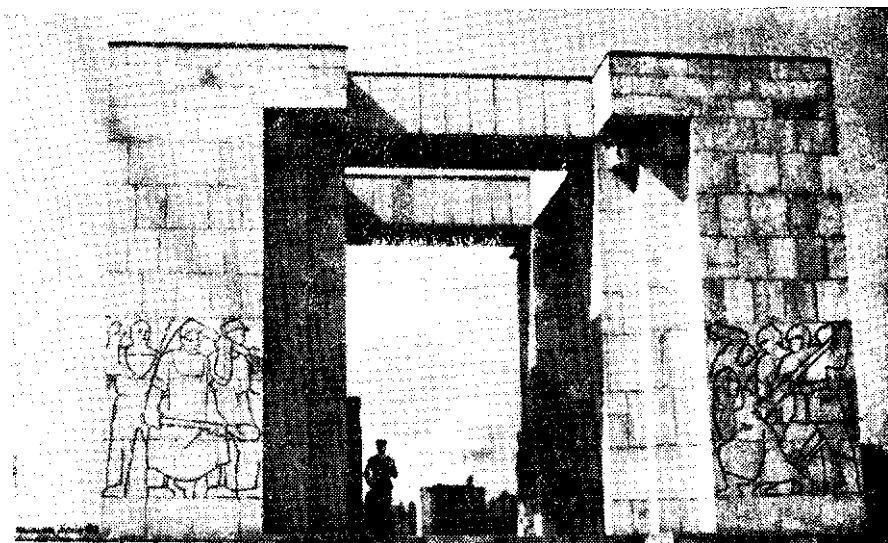
Słuszna zatem była myśl, aby na Górze wznieść pomnik dla uczczenia pamięci powstańców śląskich. Pomnik jednak był tylko symbolem czci całego narodu dla bohaterstwa i wdzięczności ludu śląskiego. Ale z natury rzeczy nie mógł spełniać funkcji utrwalenia i poszerzenia wiedzy o historycznym znaczeniu walk, dzięki którym Polska odzyskała część Śląska.

Zadanie to mogło spełnić tylko Muzeum, w którym zgromadzono by wszystkie dostępne relikty z tamtego okresu. Zgodnie z takim założeniem przystąpiono w roku 1962 do adaptacji byłego gmachu szkolnego w Leśnicy, gdzie zostało zlokalizowane Muzeum.

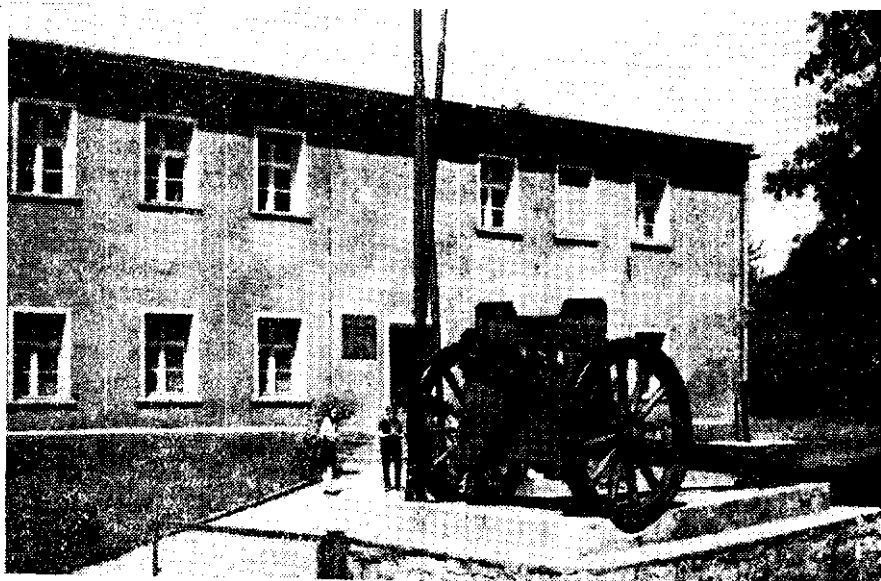
Pytam o jego otwarcie jednego z inicjatorów i gorących entuzjastów powstania obiektu, przewodniczącego TRZZ — Fr. Adamca, który był obecnym przy przecięciu wstęgi tej placówki.

Otwarcia Muzeum dokonano w trakcie potężnej manifestacji na Górze św. Anny z okazji 20-tej rocznicy powstania PKWN. Symboliczną wstęgę przeciął Marszałek Polski Marian Spychalski.

Po otwarciu Muzeum nastąpiło jego zwiedzanie. Marszałek był szczególnie zainteresowany ekspozycjami ilustrującymi uzbrojenie powstańców oraz walkami pod Górą św. Anny. Wyrażając uznanie byłym powstańcom i naukowcom — organizatorom pierwszej, ubogiej

Pomnik Czynu Powstańczego na Górze św. Anny.

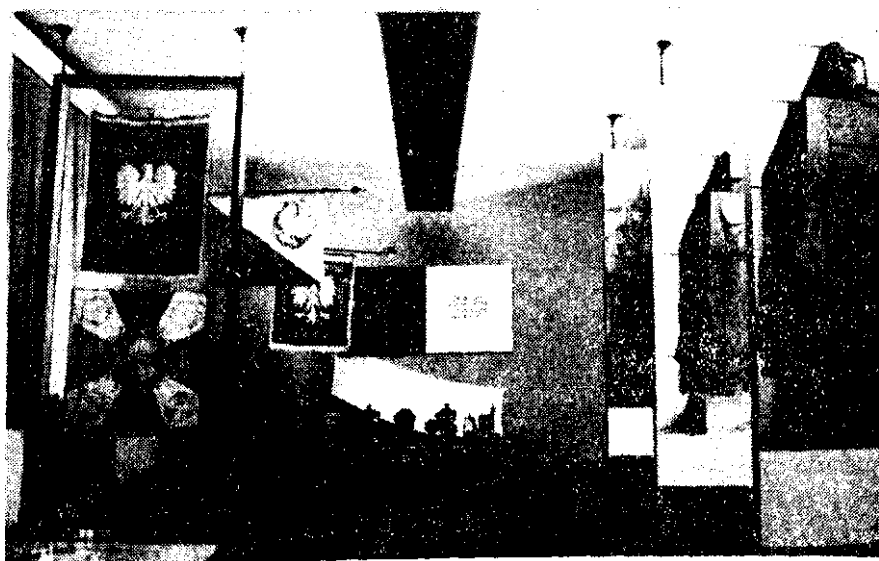
Muzeum Czynu Powstańczego.

jeszcze ekspozycji, przyrzekł wzbogacić zbiory bronią z okresu powstań śląskich, z zasobów Muzeum Wojska Polskiego. I obietnicy dotrzymał.

Dziś, na trasie Opole — Góra św. Anny — Leśnica, są drogowskazy, które każdego turystę zaprowadzą niezawodnie do celu. Tablica informująca o Muzeum przy strzelecko-opolskiej szosie, drogowskaz z datami 1919-1921 na trasie bocznej, sam pomnik na szczycie góry i muzeum ukryte, zdawałoby się, w małym miasteczku. Mimo tego oddalenia tafia tam rocznie 15.000 zwiedzających, nie tylko z Polski, ale z całej Europy, można nawet zaryzykować powiedzenie — z całego świata. To nie fikcja. Jest księga pamiątkowa, która może stanowić „księgę wzruszeń całych pokoleń”. Tych, co znają te dzieje z podręczników i tych, którzy to przeżyli, przecierpieli i śledzili z niepokojem. Obojętni tu nie zachodzą.

Po muzeum można krążyć z przewodnikiem lub informatorem. Można obejrzeć film z okresu powstań, by z kolei powędrować pięknym odcinkiem drogi na miejsce walk — na Górę św. Anny.

Na parterze usytuowane są stoiska obrazujące dzieje ziemi śląskiej na przestrzeni wieków — dzieje Śląska od XI w. poprzez chlubne karty historii i walki o polskie słowo i język do I wojny światowej. W sali nr 2 zgromadzono pamiątki I i II powstania śląskiego. Sala nr 3, już na piętrze, eksponuje pamiątki z III powstania śląskiego. Sala nr 4 podejmuje temat i ukazuje rezultaty III powstania na szer-

Fragment stałej ekspozycji.

Fragment stałej ekspozycji.

szym forum, w szerokim ujęciu tematu, poprzez wyzwolenie Śląska i powrót jego do Macierzy.

Zbieranie eksponatów odbywa się różnymi drogami. Trafiają tu rzeczy zakupione i przechowywane niejednokrotnie przez całe życie przez uczestników powstań i darowywane muzeum. Tak umieścili tu swoje pamiątki Teodor Kulik, Stanisław Sulima, Jan Sziłapa i wielu innych. Nas bibliotekarzy będą interesowały szczególnie książki.

Zgromadzono 416 egzemplarzy samej literatury przedmiotu, przedwojennej i powojennej. Brakuje do kompletu kilku tylko wydań z okresu przedwojennego. Każdy zresztą druk z okresu powstań i plebiscytu, stanowi dla muzeum ważną jednostkę bibliograficzną i ma swoistą wartość.

Z okazji tak ważnej rocznicy, jaką jest 50-lecie III Powstania Śląskiego, zespół muzeów górnośląskich (Bytom, Gliwice, Chorzów, Opole Leśnica) przygotowuje „Katalog pamiątek powstań i plebiscytu — 1919—1922”. Planowana jest również zmiana stałej ekspozycji na okolicznościową, wzbogaconą o nowe nabytki leśnickiego muzeum.

Tak ważna rocznica nie może przejść bez echa i w naszych bibliotekach. Propagujmy w tym okresie tę literaturę o Śląsku, którą posiadamy i zachęcajmy do wiedzienia Muzeum i jego zbiorów. Wierzymy, że, jak zawsze, i tym razem inwencja w formach upowszechniania nie zawiedzie bibliotekarzy. Wszyscy pamiętajmy, że żyjemy i pracujemy na Śląsku, ziemi o pięknych i trwałych tradycjach.

Janina Kościów

Powstańczym szlakiem

Rozmowa z Bronisławem Kanią

Po raz pierwszy spotkał się 25 lat temu, na pierwszym po wojnie weseliisku w Wielkim Dobrzaniu. On wrócił w mundurze żołnierza I Armii WP z Otmuchowa, gdzie został zdemobilizowany po przebyciu szlaku od Lenino do Berlina. Ja wróciłem z Francji z II Korpusu Wojsk Polskich na Zachodzie. Obydwaj zaczynaliśmy, tak jak wówczas wszyscy, nowe życie.

Ostatnio spotkałem go w Grudziecach, gdzie po wielu latach owocnego dyrektorowania w Technikum Rolniczym w Izbioku osiadł pod Opolem, na zasłużonej emeryturze. Jako, że zbliża się 50-ta rocznica III Powstania Śląskiego, ucieliśmy sobie pogawędkę o tamtych czasach. Broniek, który jako 18-letni chłopak brał udział w II powstaniu, tak wspomina tamte czasy.

Mój ojciec, Jakub Kania, sprawował moralną opiekę nad naszą grupą POW. Grupa obejmowała Siolkowice, Chruścice, Popielów, Kaniów, Ładze i Wielki Dobrzeń. Widywałem często, jak ojciec w snopkach słomy zwoził karabiny, które następnie magazynował w stodole.

Któregoś dnia, w sierpniu 1920 roku, pojawił się u nas kurier — student Politechniki Lwowskiej, Kubicz, który przywiózł rozkaz wymarszu do Kosorowic w powiecie opolskim. Ojciec natychmiast zawołał mnie do stodoly, gdzie wręczył mi karabin i troszczył się jedynie o to, czy będę go umiał ładować. Tak uzbrojony udałem się

na miejsce zbiórki do dowódcy naszego plutonu, Wańdoka. Tutaj, w stodole, już się zeszła spora grupa młodych powstańców. Po apelu nastąpiło wydawanie broni zgodnie z „etatem”. Wszyscy otrzymali karabiny i amunicję, ręczne granaty, a niektórzy również broń krótką.

Późnym wieczorem ruszyliśmy, pod dowództwem Wańdoka, przez Chruścice do Dobrzania. Koło kościółka w Dobrzaniu miała do nas dołączyć grupa dobrzańska, która jednak się spóźniła, bo musiała ochraniać napadniętego przez orgieszowców księdza Knośalę, żarliwego polskiego działacza.

Kiedy grupa nadciągnęła, nad całością objął komendę niejaki Kręcik z Siołkowic, podolicer z armii Hallera. Lasami ciągnęliśmy dalej w kierunku Kosorowic, ale nad ranem okazało się, że nie szliśmy we właściwym kierunku, gdyż niespodziewanie znaleźliśmy się w Zawadzie pod Opolem, skąd do Kosorowic było jeszcze kilkanaście kilometrów. Sytuacja stała się niebezpieczna.

Grupa kilkunastu ludzi, obładowana bronią i amunicją, musiała się za dnia przedzierać przez ludne wsie gęsto obsadzone przez bojówki niemieckie. Czekać w lesie również nie było można, bo w stosunku do rozkazu byliśmy i tak spóźnieni. Kręcik polecił pochować karabiny na ile się dało pod płaszcz. Niewiele to pomogło, bo mnie na przykład rozmokła tekturowa skrzynka z amunicją i musiałem taśmę z nabojami przewiesić przez szyję tak, że wyglądałem jak kubański Kozak.

Jednak cały teren był już penetrowany przez powstańców. Wysłane czujki wkrótce natknęły się na patrole z Kosorowic i po wymianie hasła, które na ten dzień brzmiało „Warszawa” — „Opole”, zaprowadziły nas na punkt zborny pod Kosorowicami.

Wiara, zmordowana i głodna po całonocnym marszu, zapadła natychmiast w głęboki sen. Wokół czuwali tylko

wartownicy, którzy rychło doprowadzili do obozu kilka kobiet, które jakoś podejrzanie kręciły się w pobliżu. Okazało się jednak, że były to gospodynie z Kosorowic, które to niby wyprawiały się do lasu na grzyby, a faktycznie niosły „dla naszych chłopców”, jak mówiły, smakowity prowiant.

W ciągu dnia jednak nadeszły rozkazy o przesunięciu terminu wybuchu powstania. Niemcy jednak zorientowali się w sytuacji i silny oddział „Selbstschutzu” uderzył na karczmę, w której pod powództwem Szymona Koszyka zebrał się powiatowy sztab powstańczy. W trakcie strzelaniny poległ Karol Pawleta z Suchego Boru. Była to pierwsza śmiertelna ofiara w drugim powstaniu.

Po potyczce zgrupowanie uległo rozwiązaniu. Znowu nocą grupy wracały do swoich wsi, zmagazynowały broń i rozeszły się do swoich domów. Ale czas był gorący. Po wszystkich wsiach rozgorzała wściekła agitacja przedplebiscytowa. Grupy POW miały pełne ręce roboty przy ochronie polskich wieców, rozbijaniu niemieckich bojówek i przygotowaniu nowego zrywu zbrojnego, gdyby taka zaszła potrzeba. Okazało się, że byliśmy przewidujący, bo w niespełna rok później wybuchło III Powstanie.

Kalendarium

okresu plebiscytowego i Powstań Śląskich

STYCZEŃ

1919 rok

- I. — Zostaje powołana do życia P.O.W. (Polska Organizacja Wojskowa) na Górnym Śląsku.
- I. — W Paryżu rozpoczęła obrady konferencja pokojowa.
- 13. I. — Władze niemieckie wprowadzają na Górnym Śląsku stan oblężenia, w wyniku masowych strajków, demonstracji i krwawych starć z policją i wojskiem.

1920 rok

- 8. I. — W Paryżu, gen. Foch głównodowodzący szef armii sprzymierzonych oraz jego szef sztabu gen. Weygand, wydają statut dla wojsk sprzymierzonych, przeznaczonych do okupacji G.Śl. w okresie plebiscytowym.
- 9. I. — Francuskie Ministerstwo Wojny w Paryżu mianowało gen. francuskiego Sauvage de Brantes Naczelnym Dowódcą Wojsk Sprzymierzonych na terenie okupacyjnym G. Śl.
- 15. I. — Gen. Foch z Nancy przekazuje jednostki sformowane dla okupacji G.Śl. nowo mianowanemu dowódcy gen. francuskiemu Gratier. Była to 45 Dywizja Strzelców Alpejskich.
- 21. I. — W Paryżu wydano „Instrukcję generalną dla wojsk sprzymierzonych na G. Śl.” opracowaną przez gen. Le Rond'a.
- 21. I. — Ewakuacja garnizonów niemieckich z terenu plebiscytowego na G. Śl. na teren Dolnego Śląska.
- 30. I. — Ginie zamordowany przez bojówki niemieckie działacz polski Piotr Niedurny.

1921 rok

- 7. I. — Powołanie, w charakterze doradców przy Międzysojuszniczym Biurze Plebiscytowym, przedstawicieli stron zainteresowanych polskiej i niemieckiej.
- 10. I. — Tworzenie gminnych komitetów parytetycznych.
- 14. I. — 3. II. — Termin 21-dniowy dla dokonania wpisów do list plebiscytowych.

LUTY

1920 rok

- 1—3. II. — Wyjazd francuskich wojsk okupacyjnych z Nancy, przez Landau — Mayence — Frankfurt n/Odrą — Głogów — Wrocław — Opole do Gliwic.

4. II. — Do Gliwic przybywa Główna Kwatera Wojsk Sprzymierzonych na G. Śl.
11. II. — Do Opola przybywa szef Komisji Międzysojuszniczej gen. Le Rond z członkami: Percivalen z ramienia króla W. Brytanii oraz de Marianis przedstawiciel Włoch w towarzystwie v. Moltke.
- Proklamacja — Odezwa gen. Le Rond'a do mieszkańców G. Śl.
- Dekret o przejęciu administracji i sądownictwa na G. Śl. przez Komisję Międzysojuszniczą.
11. II. — Dekret o ustaleniu dystryktów — obwodów na terenie objętym plebiscytem m.in. do obwodu kluczberskiego włączono 15 gmin z pow. namysłowskiego, do obwodu kozielskiego 69 gmin z pow. prudnickiego.
12. II. — Z powiatu raciborskiego wyłączono 34 gminy tzw. ziemi Hulczyńskiej w wyniku interwencji rządu czechosłowackiego. Teren ten wcielony został do Czechosłowacji.
14. II. — Przybywa na G. Śl. pierwszy transport wojsk okupacyjnych włoskich.
19. II. — Polskim Komisarzem Plebiscytowym na G. Śl. mianowany zostaje Wojciech Korfanty.
- Niemiecki Komisarjat Plebiscytowy z dr. Urbankiem zainstalował się w Katowicach.
20. II. — Przybywają ostatnie alianckie grupy operacyjne na G. Śl.
28. II. — Ukazuje się 1-szy numer „Jurnal Officiel de Haute Silesie” „Dziennik Urzędowy dla Górnego Śląska” w języku francuskim z mutacją w języku polskim na pierwszym miejscu a na drugim w języku niemieckim.

1921 rok

6. II. — Wyłożenie list tymczasowych do publicznego wglądu.
- 6—17. II. — 12 dniowy okres składania reklamacji.
23. II. — Ogłoszono drugą część regulaminu plebiscytowego „głosowania”.
28. II. — Ogłoszono trzecią część regulaminu plebiscytowego „głosowania osób wpisanych, zwolnionych od osobistego stawienia się do swego obwodu głosowania”.

MARZEC

1919 rok

- 6—14. III. — Strajk załóg w 40 kopalniach na G.Śl., krwawe starcia z policją i wojskiem.

1920 rok

- III. — Porozumienie między Polską a Niemcami w sprawie utworzenia przedstawicielstw dyplomatycznych w Warszawie i Berlinie. Obsada niemieckiej placówki w Warszawie nastąpiła dopiero 31 V 1922 r. zaś polskiej w Berlinie 7 VI 1923 r.
11. III. — Z ramienia rządu polskiego, zostaje akredytowany w charakterze Konsula Generalnego w Opolu przy Międzysojuszniczej Komisji Rządzącej i Plebiscytowej, Daniel Kęszycki.

1921 rok

3. III. — Zakończenie okresu załatwiania reklamacji.
8. III. — Komisja Rządząca ogłasza wyniki załatwionych reklamacji.
20. III. — P l e b i s c y t.
23. III. — Ogłoszono stan obłężenia w powiatach: Bytom, Katowice, Pszczyna, Rybnik, który odwołany został 14 kwietnia 1921 r.

KWIECIEŃ

1919 rok

- IV. — Opolu na zjeździe „Hilfschutzverein” Hindenburg z bezczelnym cynizmem powiedział” ..nie byłoby dla nas cięższego niebezpieczeństwa, niż istnienie Polski, gdyby ona istotnie miała się utrzymać jako państwo niepodległe..”
18. IV. — W Poznaniu odbyła się konferencja z Korfantym i gen. Dawbór Miśnickim, z udziałem reprezentantów z G. Śl.: Grzegorzkiem, Rumpfeldem i Zgrzebniokiem w sprawie niedopuszczenia do wywołania na G. Śl. powstania.

1921 rok

- IV. — Masowe wiece i strajki na G. Śl.
20. IV. — Strajk w Gliwicach.
24. IV. — Ogłoszenie oficjalnych wyników plebiscytu.
- 29—30. IV. — Konsul Generalny w Opolu, Kęszycki, składa rządowi polskiemu informację, że sprawa Polski w Komisji Międzysojuszniczej układa się niepomyślnie. Korfanty podejmuje decyzję zwołania w Bytomiu zebrania przywódców politycznych i wojskowych na G.Śl. na którym zapadła decyzja wybuchu powstania w nocy z 2—3 maja 1921.

MAJ

1919 rok

1. V. — Masowa manifestacja ludu śląskiego, w której udział wzięło ponad 200 tys. osób.

14. V. — Rozwiązanie przez Niemców Podkomisariatu N.R.L. w Bytomiu. Masowe aresztowania Polaków. Uchodźstwo do Polski. Obozy uchodźców w: Piotrowicach, Oświęcimiu i Sosnowcu.
- 1920 rok**
2. V. — Napad bojówek niemieckich na zdążających do Opola na uroczystości 3-cio majowe.
- 1921 rok**
1. V. — Masowe demonstracje organizowane przez Komunistyczną Partię Górnego Śląska.
2. V. — Naczelny dowódca Mielżyński zawiadamia Ministerstwo Spraw Wojskowych w Warszawie o terminie wybuchu powstania.
2. V. — Strajk generalny na G. Śl., w Warszawie tajne posiedzenie Rady Ministrów przeciwstawiające się ruchowi zbrojnemu na G. Śl.
- 2—3. V. — Wybuch III powstania na G. Śl. Na czele — W. Korfanty. Nacz. Wódz płk. Maciej Nielżyński, szef sztabu mjr. Rostworowski.
- Grupa Północ — siedziba — Tarnowskie Góry, potem Tworóg — Dow. Neugebauer, szef sztabu — Wyględa.
- Grupa Wschód — siedziba — Bangów, potem Bielszowice D-ca — kpt. Grzesik, szef sztabu — Grażyński.
- Grupa Południe — siedziba Jastrzębie, potem Rudy, D-ca — Sikorski, szef sztabu — Grześkowiak.
3. V. — Ogłoszono stan oblężenia w pow.: Bytom, Gliwice, Katowice, Pszczyna, Racibórz, Rybnik, Tarnowskie Góry, który zniesiono 3. IX 1921 r.
- 3—18. V. — Pierwsza faza powstania, opanowano powiaty: Pszczyna, Rybnik, Zabrze, Katowice, część Raciborza i Koźła.
- 4—8. V. — Kongresy Rad Zakładowych w duchu rewolucyjnym i internacjonalistycznym.
- V. — Odwołanie Korfanteo ze stanowiska Komisarza Plebiscytowego (względy taktyczne).
6. V. — Odezwa Korfanteo w sprawie zakończenia strajku.
- Raport wysłannika polskiego sztabu generalnego celem zlikwidowania III powstania.
7. V. — Rada Ambasadorów w Paryżu wzywa ludność G. Śl. do zachowania spokoju, zapewniając, że żadne decyzje w sprawie G. Śl. nie zapadły.
8. V. — Tajne posiedzenie Rady Ministrów w Warszawie w sprawie likwidacji III powstania na G. Śl.

7. V. — Wyszedł pierwszy numer „Powstańca” organu Wyd. Polityt. Prasowego. Dow. Grupy Wschód wojsk powst. na G. Śl.
10. V. — Manifest Korfantego, jakoby między nim a Komisją Międzysojuszniczą, zawarto układ o przejęciu władzy przez powstańców na określonym terenie.
13. V. — Lloyd George w Izbie Gmin kwestionuje prawa Polski do G. Śl.
18. V. — 6. VI — Druga faza powstania: walki pod Górą św. Anny i o miasteczko Leńnicę.
21. V. — 7-dniowa bitwa o Górę św. Anny.
26. V. — Teatr Górnośląski przekształcony zostaje w Teatr Powstańczy przy Nacz. Dow. Wojsk Powst. na G. Śl. Działał do 30 VI 1921 r. — siedziba w Szopienicach.

1922 rok

4. V. — 14. VI. — W Opolu rozpoczęto rokowania w sprawie przejścia G. Śl. przez władze polskie i niemieckie. Stronę polską reprezentował wiceminister Scyda, niemiecką — dr Eckhardt. Podpisanie i wymiana dokumentów odbyła się w Opolu dnia 15. VI. 1922 r.

CZERWIEC

1919 rok

5. VI. — Na posiedzeniu Rady Najwyższej, Wilson oświadczył Paderewskiemu, że zapadła decyzja przeprowadzenia plebiscytu na G. Śl.
18. VI. — Zebranie Komendantów P.O.W. w Piotrowicach, w sprawie wywołania powstania na G. Śl. w nocy z 22—23 VI. Sprzeciw Korfantego.
14. VI. — Bezskuteczny protest Paderewskiego i Dmowskiego w sprawie plebiscytu na G. Śl.
22. — 23. VI. — Wybuch powstania w powiatach: Koźle, Kluczbork i Olesno, dokąd nie dotarli na czas rozkazy o zaniechaniu działań.
28. VI. — Podpisanie traktatu wersalskiego przez pełnomocników rządu niemieckiego. Rząd Polski ratyfikował go dnia 1. IX. 1919 r. Traktat wszedł w życie 10. I. 1920 r. Art. 88 oraz aneks do niego ustalał przeprowadzenie plebiscytu na G. Śl. Mazurach i Warmii.

1920 rok

8. VI. — Napad bojówek niemieckich na Komisariat Plebiscytowy w „Hotelu Lcmnitz” w Bytomiu. Atak odparto w wyniku ciężkich walk.
10. VI. — Na G. Śl. przybywa Achilles Ratti w charakterze „Wysokiego Komisarza Świętej Stolicy na teren Górnego Śląska i Prus”.

1921 rok

4. VI. — Gen. Le Rond zawiadamia polskie władze powstańcze, że Komisja Międzysojusznicza poleciła gen Heaferowi wycofać się na linię Leśnica stacja — Leśnica miasto — Dolna.
7. VI.—5. VIII.— Trzecia faza powstania: Akcja zmierzająca do zaniechania walk „wycofanie wojsk polskich i niemieckich z linii frontowych”.
7. VI. — Utworzenie strefy neutralnej. Rozpoczęcie rokowań w sprawie stopniowego opróżniania terenu frontowego z jednostek polskich i niemieckich. Zgoda strony polskiej nastąpiła dnia 11. VI. 1921 r., zgoda strony niemieckiej nastąpiła 25. VI. 1921 r.
8. VI. — Korfanty wstrzymuje wykonanie rozkazu wycofania się oddziałów powstańczych, po oświadczeniu gen. Heafera żądającego zlikwidowania armii powstańczej przez Komisję Międzysojuszniczą.
8. VI. — Ogłoszenie stanu oblężenia na terenie powiatów: Olesno, Strzelce Opolskie.
18. VI. — Ogłoszono opracowany plan całkowitej demobilizacji, którą odbywać się miała w 4-ch etapach.
20. VI. — Utworzenie straży gminnych na G. Śl.
28. VI. — Ogłoszenie stanu oblężenia w powiecie Lubliniec.

1922 rok

- Kalendarz wyjazdu wojsk sojuszniczych oraz przybycia na teren plebiscytowy policji i wojsk polskich i niemieckich. Stanowił on załącznik do dokumentu podpisanego w dniu 15. VI. 1922 r.
14. VI. — Powołano Nadzwyczajny Sąd Wojskowy na G. Śl. na okres przekazania Polsce i Niemcom przyznanych obszarów G. Śl.
16. VI. — Rozporządzenie o rozwiązaniu Policji Górnego Śląska, Policji Specjalnej oraz Straży Gminnej.

LIPIEC

1920 rok

4. VII. — Wyjazd gen. Le do Spaa, na konferencję sprzymierzonych z Korfantym. Przedstawiono „Białą Księgę p.t. Pogwałcenie Traktatu Pokojowego przez Niemców na G. Śl.
- VII. — Dowództwo P.O.W. opracowuje plan kontrakcji polskiej na spodziewany atak na Śląsk ze strony Niemców.
15. VII. — Sejm Polski uchwalił statut organiczny województwa śląskiego.

5. — 16. VII. — Konferencja w Spaa. Dyskusja nad sprawą wysokości odszkodowań niemieckich. Minister Spraw Zagranicznych Niemiec oświadczył (dnia 13. VII.) m.in. „... Cyfrę (dostawy aliantom 1,4 miliona ton mies. węgla) tę może zwiększyć tylko wówczas, jeśli sojusznicy zdecydują się na rewizję postanowień Traktatu w sprawie G. Śl. co jest jeszcze niezbędniesze ze względu na sprawę odszkodowań”.

1921 rok

1. VII. — Ogłoszenie amnestii na G. Śl.
5. VII. — Koniec III-go Powstania na G. Śl. Ostatnie oddziały opuszczają teren plebisycytowy. Komisja Międzysojusznicza wydała odezwę stwierdzającą, że dnia 5. VII. 1921 r. formacje polskie i niemieckie zostaną ostatecznie rozwiązane a władza przejdzie ponownie w ręce Komisji.

1922 rok

24. VII. — Bockdorff — Rantzau, w rozmowie z kanclerzem Rzeszy Wirthem, po Traktacie w Rapallo, wyraził się m.in. „... Polskę trzeba wykończyć. Polityka moja zmierza do tego celu. Nie zawrę żadnych układów, które by mogły Polskę wzmocnić...”

SIERPIEŃ

1919 rok

1. VIII. — Stan liczebny P.O.W. wynosił 23 tys. członków, 3.778 karabinów, 2.523 rewolwerów, 34 karabiny maszynowe, 3.685 granatów.
VIII. — Powstają dwa dowództwa P.O.W.: w Strumieniu na czele z Zgrzebniokiem, w Bytomiu z Grzegorzkiem.
14. VIII. — Strajk, wcześniej rozpoczęty, ogarnął około 240 tys. robotników na G. Śl.
15. VIII. — Krwawa masakra robotników w kopalni w Mysłowicach. W masakrze zginęło 7 robotników, m. innymi 13 letni chłopak, Ścirski, i dwie kobiety. Byli liczni ranni.
16. VIII. — W Strumieniu narada Grzegorzka ze Zgrzebniokiem celem niedopuszczenia do powstania. Aresztowanie Zgrzebnioka w drodze do Bytomia (wiózł rozkaz o newszczynianiu powstania).
17. VIII. — P.O.W. w Bytomiu na wieść o aresztowaniu Zgrzebnioka postanowiła rozpocząć powstanie zbrojne.
16. VIII. — Grupa Maksymiliana Iksała z obozu w Piotrowicach wydaje rozkaz rozpoczęcia powstania na terenie Pszczyzny i Rybnika.

- 16.—17. VIII. — Wybuch I-go powstania śląskiego. Objęło ono: Tarnowskie Góry, Bytom, Chorzów, Katowice, Mikołów, Pszczynę w kierunku na Wodzisław do Odry.
- 16.—17. VIII. — Szczególnie krwawe walki toczyły się w Gdowie, Pa-procanach i Tychach.
20. VIII. — Niemcy wprowadzają do akcji liczne jednostki.
24. VIII. — Koniec I-go powstania.

1920 rok

- VIII. — Na G. Śl. przybywają dalsze kontyngenty wojsk francuskich.
16. VIII. — Usamodzielniono grupę wojsk okupacyjnych Księstwa Cieszyńskiego, Spisza i Orawy.
17. VIII. — W Katowicach zamordowany został przez Niemców dr Andrzej Mielęcki.
18. VIII. — Ogłoszono stan oblężenia na miasto i powiat Katowice. Zniesiono 7. IX. 1920 r.
18. VIII. — Niemcy demoluja siedzibę Powiatowego Komitetu Plebiscytowego w Katowicach.
19. VIII. — Samorządny strajk górników na G. Śl. w odpowiedzi na gwałty niemieckich bojówek.
19. VIII. — Dowództwo P.O.W., pod presją dołów, wydaje rozkaz rozpoczęcia powstania zbrojnego w nocy z 17 — 20. VII. Polski Komisariat Plebiscytowy proklamuje równocześnie strajk powszechny.
- 20.—25. VIII. — II Powstanie na G. Śl. Objęło powiaty: Bytom, Gliwice, Katowice, Lubliniec, Pszczyna, Racibórz, Rybnik, Tarnowskie Góry, Toszek i Zabrze. Opanowano cały powiat: Katowice, Bytom znaczną część pow.: Rybnik, Zabrze, Tarnowskie Góry i Lubliniec.
- Zaciekle walki toczyły się w: Mysłowicach, Chorzowie, Wodzisławiu i Holdunowie. Powstańców w Raciborzu rozbroili wojska włoskie.
- P.O.W. żądała: Likwidacji niemieckiej policji i niemieckich organizacji zbrojnych, i utworzenia na opanowanych terenach polskiej „straży obywatelskiej”.
22. VIII. — Ogłoszono stan oblężenia w pow. rybnickim. Odwołano 11. IX. 1920 r.
24. VIII. — Komisja Rządząca na G. Śl. wydaje dekret o rozwiązaniu — policji bezpieczeństwa — „Sicherheits-polizei”, oraz dekret o organizacji policji dla G.Śl.
25. VIII. — Likwidacja II-go powstania na G.Śl. Policja niemiecka tzw. „Sipo” opuszcza G.Śl.

28. VIII. — Komisarze Plebiscytowi Polski i Niemiec wydają wspólną odezwę wzywającą do spokoju.
31. VIII. — Ukazuje się dekret o nominacji składów Sądów Specjalnych.

1921 rok

21. VIII. — 15 tys. mieszkańców Zabrze i Zaborza demonstruje przeciwko przyłączeniu Zabrze do Niemiec.
24. VIII. — Robotnicy kop. „Concordia” protestują przeciwko planowi oddania Zabrze Niemcom.

WRZESIEŃ

1919 rok

1. IX. — Naczelnik państwa J. Piłsudski ratyfikował Traktat Wersalski, na mocy uchwały sejmowej z 31. VII. 1919 r.
6. IX. — Przeciw terrorowi niemieckiemu stosowanemu na G.Śl. protestował lud Warszawy przed Teatrem Wielkim. Przemówienie wygłosił Artur Oppman (or-ot).

PAŹDZIERNIK

1919 rok

1. X. — Uгода polsko-niemiecka w sprawie amnestii dla 22 tys. uchodźców z G. Śl.
7. X. — W Sosnowcu ukazał się pierwszy nr pisma uchodźców z G.Śl. „Powstaniec”. Ostatni nr wyszedł 23. XI. 1919 r. (nr 21).
18. X. — W Zgromadzeniu Najwyższym w Paryżu toczyła się dyskusja w sprawie składu sił zbrojnych na terenie okupacyjnym i plebiscytowym, w tym i dla G.Śl.
23. X. — W ministerstwie wojny w Paryżu ustalono dowództwo sił międzysojuszniczych na G.Śl. zwane „Commandanture des Troupes Alliees en Haute Silesie”.

1920 rok

12. X. — Podpisanie zawieszenia broni ze Zw. Radz. Rozwiązało to ręce polskiemu rządowi na G. Śl.

1921 rok

12. X. — Rada Ligi Narodów podjęła decyzję o podziale G.Śl.
20. X. — Rada Ambasadorów akceptuje decyzję Rady Ligi Narodów o podziale G.Śl.

LISTOPAD

1918 rok

- 9.—11. XI. — Powstają pierwsze Rady Delegatów Robotniczych i Żołnierskich na G.Śl.

10. XI. — W Bytomiu, Chorzowie, Zabrze i Katowicach odbywają się masowe manifestacje ludności za przyłączeniem G. Śl. do Polski.
- XI. — Naczelna Rada Ludowa (N.R.L.) z siedzibą w Poznaniu powołuje w Bytcmiu Podkomisariat. Kierownictwo poruczono adwokatowi Czaplci.
23. XI. — 17 kopalń na G.Śl. zostało objętych strajkiem powszechnym — na 67 istniejących.

1919 rok

9. XI. — Sukces Polski w wyborach komunalnych na G.Śl.
15. XI. — Gen. francuski Gratier zostaje mianowany głównodowodzącym siłami zbrojnymi wojsk sprzymierzonych na G.Śl.
19. XI. — W Nancy formują się jednostki wojsk francuskich na tereny plebiscytowe, 46 dywizja strzelców na G. Śl. 10-ty batalion strzelców na teren Gdańska, 21-szy batalion strzelców na teren Kłajpedy.
25. XI. — Podpisanie umowy między rządami polskim i niemieckim dotyczącej przekazania Polsce terenów północnych oraz tranzytu kolejowego przez G.Śl. do Poznania. Ze strony polskiej podpisał dr Seyda, niemieckiej — dr Haimbausen.

1920 rok

7. XI. — PPS-Lewica — niezależnej Partii Socjaldemokratycznej Niemiec (USPD) oraz organizacje okręgu G. Śl. KPD (Komunistycznej Partii Niemiec) zjednoczyły się w Komunistyczną Partię G. Śl. związaną ściśle z KPD oraz KPRP.
8. XI. — Na wniosek Korfantego rząd polski uchwała wysłać na pogranicze G. Śl. kilka dywizji wojsk.
21. XI. — Kardynał Bertram, biskup wrocławski, zakazał księżom brania udziału w akcji plebiscytowej bez zezwolenia proboszcza. Zarządzenie to godziło przede wszystkim w kler polski.
22. XI. — W Katowicach uruchomiono pierwszy polski „Teatr Górno-Śląski”, wystawiono „Damy i Husary” A. Fredry. Teatr działał do 2. V. 1921 r.
29. XI. — Dekret o organizacji „Policji Specjalnej”. Dotyczy to policji państwowej na terenie Katowic m. oraz wsi i Zabrze. Zwolniony personel przekazany zostaje rządowi niemieckiemu.
30. XI. — W związku z akcją Bertrama, w Warszawie w czasie dyskusji sejmowej, wysunięto wniosek o zerwanie stosunków dyplomatycznych z Watykanem.

- 3.—6. XII. — W Poznaniu zebrał się, za zgodą władz niemieckich Sejm Dzielnicowy z udziałem delegatów z G. Śl. Sejm ten wyłonił Naczelną Radę Ludową do której weszło 28 delegatów z G. Śl. W Komisariacie Rady Ludowej znaleźli się: W. Korfanty oraz J. Rymer z G. Śl. Radzie podlegały Polskie Rady Ludowe na G. Śl.
31. XII. — Prezydent rejencji w Opolu, dr Bitta, w zarządzeniu określił, że „...wszelkie usiłowania zmierzające do oderwania G. Śl. od Rzeszy Niemieckiej uznane będą za zbrodnię stanu...”
- koniec XII. — Strajk generalny na G. Śl. krwano stłumiony przez pocz. I. 1919 r. policję i wojsko. Na 67 kopalń na G. Śl. strajkiem objętych było 63.

1920 rok

2. XII. — Dekret o powołaniu Komendantury Policji na G.Śl. oraz Dekret o powołaniu Komendantury Żandarmerii Krajowej, obie podlegają Komendantowi Policji G.Śl. oraz dyrektorom departamentów Spraw Wewnętrznych i Sprawiedliwości.
12. XII. — Pierwszy Zjazd Komunistycznej Partii G.Śl. (KP G. Śl.)
30. XII. — Na G.Śl., do Opola, przybył delegat Watykanu — Ogro Serra, w charakterze Wysokiego Komisarza Świętej Stolicy dla G. Śl. Zastąpił on nieprzychylnego Polsce nuncjusza apostolskiego Achillesa Ratti. Zmiana ta nastąpiła w wyniku dyskusji w rządzie i w Sejmie Polskiej Rzeczypospolitej oraz akcji polskiego episkopatu z ks. kard. Dalborem, ks. biskupem krakowskim A. Sapiehą oraz ks. arcybisk. obrz. ormiańsko-katol. dr Teodorowiczem na czele. (Orno Serra zniósł zarządzenie Bertrama z 30. XI. 1920 r.).
30. XII. — Ogłoszenie regulaminu plebiscytowego na G. Śl. Część pierwsza dotyczyła: 1) przepisów ogólnych, 2) władz ustanowionych dla plebiscytu, 3) sporządzania list, 4) głosowania, 5) kadr, 6) przepisów różnych.

Opracował:

Kazimierz Różanowski

Opole

Adnotowany wybór literatury związanej z powstaniem śląskimi i plebiscytem

Benisz Adam: WALKI O KĘDZIERZYN I GÓRĘ ŚW. ANNY.
Wyd. 2 zmienione i uzupełnione. Katowice 1961 „Śląsk” s. 125.

Pierwsza redakcja tej książki została opublikowana w 1925 r. Oparta jest w dużej mierze na osobistych wspomnieniach autora, uzupełnionych, publikowanymi lub pozostającymi w maszynopisach, relacjami byłych powstańców śląskich. Walka o Kędzierzyn i Górę św. Anny, potraktowana jest w obecnym wydaniu jako jeden z odcinków wielkiej kampanii powstańczej na linii Odry. (skorygowano w tym względzie poprzednie wydanie). Również obecny tytuł książki bardziej odpowiada jej treści. Zawiera: izdoż. sum. rez. zusam.

Hanke Edward: I PUŁK STRZELCÓW BYTOMSKICH. Wspomnienia i dokumenty. Katowice 1968 Śląski Instyt. Nauk. ss. 36.

Książka Edwarda Hankego o pierwszym pułku Strzelców Bytomskich, który brał udział w walkach o przywrócenie Śląska Macierzy, oparta jest na własnych wspomnieniach oraz materiałach archiwalnych byłego 75 pułku piechoty, które uległy zniszczeniu w czasie wojny.

Autor opracował początkowo Kronikę I Pułku Strzelców Bytomskich, którą zaczęto drukować tuż przed wybuchem wojny, ale działania wojenne we wrześniu nie pozwoliły na ukończenie pracy. Obecna książka jest skróconą i ma nieco inny charakter, jest jednak cennym dokumentem tamtych czasów.

Praca nie pretenduje do wyczerpującego i naukowego opracowania historycznego. Wydana została z okazji 50 rocznicy Powstań Śląskich.

Hanke Edward: TRUDY I OCZEKIWANIA. Wspomnienia lekarza. Warszawa 1965 Czytelnik ss. 398.

Wspomnienia polskiego lekarza, urodzonego i wychowanego na Górnym Śląsku, członka Pułku Strzelców Bytomskich, przedstawione są na szerokim tle społeczno-gospodarczym i politycznym. Z tego względu wypadki, jakie zaszły na Śląsku w latach 1919—1921 znalazły odbicie w tej książce. Wspomnienia są doskonałą lekturą dla czytelnika zapoznającego się dopiero ze skomplikowaną problematyką śląską, gdyż tu znajduje ona pełne odzwierciedlenie.

Sam indeks osób występujących we wspomnieniach jest imponujący. Hanke pisał i notował wydarzenia na bieżąco. Na podstawie tych notatek można było odtworzyć dzieje od końca XIX wieku (1895 do 1945 roku).

Hawranek Franciszek: WYPISY DO DZIEJÓW OPOLSZCZYZNY.
Katowice 1967 Inst. Śląski w Opolu ss. 262.

Książka F. Hawranka powstała z inicjatywy Instytutu Śląskiego w Opolu i przeznaczona jest dla szerokiego kręgu odbiorców, stanowiąc cenną popularyzatorską pracę o historii i teraźniejszości Opolszczyzny. Autor, opierając się na tekstach źródłowych, przedstawił dzieje Opolszczyzny w pięciu rozdziałach odpowiadających poszczególnym formacjom społeczno-ekonomicznym.

Bogactwo materiału jest olbrzymie — od życia pierwszych osadników nad Górną Odrą do dnia dzisiejszego. Dużo miejsca poświęcił Hawranek walkom klasowym i postępowym tradycjom polskim na Śląsku. Nie zabrakło również miejsca na tak ważny okres historii tych Ziemi, jak powstania i plebiscyt. W Wydawnictwie znalazły się m.in. sylwetki zasłużonych Ślązaków.

Każdy rozdział zaopatrzone jest w uwagi autora, wprowadzające czytelnika w dany tekst. Pozycja b. cenna zasługująca na szeroką popularyzację.

Jędruszczak Tadeusz: POLITYKA POLSKA W SPRAWIE GÓRNEGO ŚLĄSKA 1918—1922. Warszawa 1958 Państw. Wydawn. Nauk ss. 476.

Książkę poprzedziły artykuły na ten temat publikowane w latach 1954—1955, w których znalazły odbicie poglądy Jędruszczaka na politykę polską w sprawie Górnego Śląska w tych jakże decydujących latach. Dalsze badania prowadzone w tym kierunku zrewidowały częściowo poglądy autora, lub znalazły inne oświetlenie.

Obecna książka jest jedną z obszerniejszych prac na temat powstań i plebiscytu w polskiej, powojennej literaturze historycznej. We wstępie omówiona została sytuacja społeczno-polityczna i narodowościowa na Górnym Śląsku. Następne rozdziały poświęcone są Konferencji Wersalskiej, przełomowi roku 1918—1919 i pierwszemu powstaniu śląskiemu. W dalszych częściach książka omawia okres między pierwszym a drugim powstaniem, drugie powstanie śląskie i okres po powstaniowy, Plebiscyt i trzecie powstanie, oraz tragiczny dla Śląska finał sprawy — decyzję o podziale Górnego Śląska.

Malczewski Kazmierz: ZE WSPOMNIENIŃ ŚLĄSKICH. Warszawa 1958 Pax ss. 293.

Niedawno zmarły, zasłużony dla Śląska Kazimierz Malczewski, związany był z Opolszczyzną od lat. Przyszedł tu dobrowolnie z Poznańskiego i pisał w ciągu swojego życia różne odpowiedzialne stanowiska. M.in. był sekretarzem i kierownikiem komitetu plebiscytowego, doradcą przy Komisji Alianckiej, a po podziale Górnego Śląska, prezesem Dzielnicy Śląskiej Związku Polaków w Niemczech, prezesem Kół Śpiewaczych, Związku Spółdzielni Śląskich, a także kierownikiem Banku Ludowego „Rolnika” i „Strzechy” w Raciborzu. Całe życie oddał na usługi kraju.

Wspomnienia prawie w całości poświęcone są okresowi powstań i plebiscytu. (Autor ma na swym koncie szereg innych publikacji). Dystans czasu pozwolił autorowi na możliwie bezstronne przedstawienie spraw z którymi był bezpośrednio związany. Osobiste relacje poparte są materiałami dokumentalnymi.

MUZEUM CZYNU POWSTAŃCZEGO W LEŚNICY. Informator. Opracował Stefan Popiołek. Opole 1964 Muzeum Śląska Opolskiego ss. 24.

W powiecie strzeleckim, u stóp Góry św. Anny, utworzono w 1964 r. Muzeum Czynu Powstańczego, które gromadzi wszystkie pamiątki i dokumenty związane z okresem powstań i plebiscytu.

Informator pomaga lepiej zrozumieć nieprzygotowanemu czytelnikowi co mieści się w poszczególnych salach i gablotach i jaką to przedstawia wartość historyczną. Informator zawiera ponadto krótki rys dziejów powstań śląskich oraz historię miasteczka Leśnicy.

OLESCY POWSTAŃCY. Olesno 1968 Stow. Miłośników Ziemi Oleskiej, ss. 136.

Z okazji 50 rocznicy I. powstania śląskiego Stowarzyszenie Miłośników Ziemi Oleskiej, Zarząd Powiatowy TRZZ w Oleśnie oraz Związek Bojowników o Wolność i Demokrację, podjęły cenną inicjatywę zaprezentowania czytelnikom biografii oleskich powstańców. W sumie zebrano 50 życiorysów powstańców wraz z fragmentami ich wspomnień.

Książka zawiera następujące części: Nota od wydawców. T. Hawranek — Powiat oleski w latach powstań i plebiscytu (1918—1921). Życiorysy i wspomnienia — zebrał M. Zeleźniakiewicz, wybrał i opracował Tadeusz Bednarczuk. Posłowie — T. Bednarczuk.

Na końcu zamieszczono listę poległych i zamordowanych powstańców śląskich z powiatu oleskiego. Nakład — 250 egz.

Opolski Jerzy: ŚLĄZACY. Warszawa 1968 Książka i Wiedza ss. 227.

W książce Jerzego Opolskiego, znanego i cenionego dziennikarza opolskiego są sylwetki ludzi, jakich są tu tysiące. Po prostu Ślązaków. Ich życiorysy jednak są niezmiernie interesujące, a charaktery twarde i skrytaliczowane. Wpłynęły na to warunki w jakich żyli od wieków. Brali oni też udział w walkach o społeczne i narodowe wyzwolenie Śląska — stąd temat powstań przewija się przez niejedną życiorys.

„Minutą ciszy uczcijmy” — to tytuł bardzo interesującego reportażu literackiego o weteranach powstań śląskich. W retrospekcji pokazane są tamte dni, dni II powstania śląskiego.

PAMIĘTNIK POWSTAŃCÓW ŚLĄSKICH. Katowice, Śląsk. T. 1 1957 ss. 219. T. 2 1961 ss. 156.

Pierwszy tom Pamiętników ukazał się w 1957 roku w 40 rocznicę III Powstania Śląskiego i przemawiają w nim bezpośredni uczestnicy walk powstańczych.

W II tomie znajduje się duża ilość wspomnień dowódców różnych szczebli. Zaznaczyć jednak należy, że nie zawsze byli oni wojskowymi o fachowym przygotowaniu. Taki był mechanizm powstań śląskich. Prości robotnicy wynoszeni byli, na odpowiedzialne stanowiska w powstańczej armii. Osobisty, a nieraz nawet anegdotyczny charakter wspomnień, zachęca do sięgnięcia po tę niezmiernie interesującą lekturę.

Popiołek Kazimierz: GÓRNEGO ŚLĄSKA DROGA DO WOLNOŚCI. Wyd. 2 rozszerzone. Katowice 1967 Śląski Inst. Nauk, ss. 167, ilustr. Zawiera bibliografię.

Autor w przystępny sposób omówił losy Śląska od chwili oderwania od Polski po czasy współczesne. Scharakteryzował proces germanizacyjny i walkę ludu śląskiego o polskie prawa.

Publikacja ukazuje okresy nasilenia wystąpień w obronie polskości, a więc Wiosnę Ludów, lata strajków w drugiej połowie XX w., wrzenia rewolucyjne w pierwszym dziesięcioleciu XX wieku, powstania śląskie i podziemną walkę z hitlerowskim okupantem. W książce zamieszczono szereg ilustracji, oraz podano literaturę przedmiotu.

Popiołek Kazimierz: POWSTANIA ŚLĄSKIE. Kraków 1969 ss. 28.

W serii wydawnictwa PAN „Nauka dla wszystkich”, ukazała się praca wybitnego historyka, znawcy zagadnień o powstaniach śląskich. Oczywiście w tej niewielkiej, liczącej 28 s. broszurze, trudno było potraktować zagad-

nienie wyczerpująco. Niemniej znajdziemy tu rzetelne informacje na temat przyczyn i przebiegu trzech powstań śląskich, nakreślone na szerokim tle warunków społeczno-ekonomicznych i politycznych, panujących w tym okresie na Śląsku.

Książka przeznaczona jest dla nauczycieli, działaczy k/o, młodzieży. Zawiera bibliografię.

Popiołek Kazimierz: TRZECIE ŚLĄSKIE POWSTANIE. Katowice 1946 Druk. Cieczyńska ss. 215.

Praca ta napisana w 25 rocznicę trzeciego powstania śląskiego, zadedykowana jest żonie autora, a córce śląskiego powstańca, która zginęła w powstaniu warszawskim. Autor zaznacza na wstępie, że pełne opracowanie historii powstań śląskich napotyka na duże trudności ze względu na brak szeregu materiałów archiwalnych, które bądź zaginęły, bądź są niedostępne. Brak jest również opracowań, które by naświetliły cały szereg bardzo istotnych zagadnień. Mimo tych zastrzeżeń jest to pierwsza powojenna praca historyczna omawiająca trzecie powstanie śląskie z pobieżnym przypomnieniem dwóch poprzednich.

Popiołek Stefan: POWSTANIA ŚLĄSKIE. Informator. Opole 1968 Woj. Ośrodek Informacji Turystycznej. ss. 34.

Informator zawiera zwięzłe wiadomości na temat przyczyn powstań, ich przebiegu i miejsc upamiętnionych walkami powstańcami. Zamieszczono również szereg archiwalnych zdjęć z okresu powstań i plebiscytu. Na końcu podane są trasy turystyczne, na których można spotkać pamiątki z tego okresu. Najważniejsza to Góra św. Anny z pomnikiem Czynu Powstańczego dłuta X. Dunikowskiego oraz Muzeum Czynu Powstańczego w Leńnicy, które gromadzi wszystkie pamiątki związane z tym okresem.

Informator przeznaczony jest do szerokiej popularyzacji. Szkoda tylko, że wydano go na złym papierze.

POWSTANIA ŚLĄSKIE. 1919—1920—1921. Album. Opracował W. Szewczyk przedmowę napisał Jerzy Ziętek. Katowice 1961 Śląsk ss. 183.

Dokumenty z okresu powstań i plebiscytu stanowią unikalne pozycje w bibliotekach, stąd wydanie zdjęć i kopii ulotek, afiszy, plakatów, czasopism z tego okresu w formie albumu jest rzeczą niezmiernie cenną i powinno stanowić w księgozbiorach śląskich żelazną pozycję. Album został wydany z okazji 40 rocznicy trzeciego powstania śląskiego.

Oprócz zdjęć, album opatrzony jest obszernym wstępem i posłowiem wprowadzającym w zagadnienie. Chronologiczne ujęcie tematu zostało zawarte w następujących rozdziałach: Przedmowa. Jutrzenka wolności wita nas. Plebiscyt. Powstańców nie złamią weisalskie traktaty. Powrót. Elegia. Fanfary. Posłowie.

POWSTANIA ŚLĄSKIE. Materiały z sesji Naukowej zorganizowanej w 40 rocznicę III powstania śląskiego w ramach obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego. Katowice 13 i 14. VI. 1961 r. Pod red. K. Popiołka i M. Zielińskiego. Katowice 1963. Śląsk ss. 270.

Część pierwsza materiałów, związana z obchodami III powstania śląskiego zawiera przemówienie A. Zawadzkiego. E. Gierka i J. Ziętka oraz materiały z sesji naukowej (referaty i dyskusje). Obok wypowiedzi historyków polskich i czeskich, a także niemieckiego i radzieckiego uczonego, znalazły się uwagi uczestników powstań.

W referatach przedstawiono genezę powstania (sytuację międzynarodową), jego wybuch i podstawę społeczeństwa polskiego wobec walczących. W dyskusji zwrócono natomiast uwagę na postawę mocarstw zachodnich, Czechosłowacji i władz polskich wobec powstania, omówiono udział w walce poszczególnych grup, stosunek do niej Partii Komunistycznej, błędy powstańczego kierownictwa oraz działalność niemieckiej prasy i bojówek w okresie powstań i plebiscytu.

Część druga, oprócz kroniki obchodów, zawiera listy dzieci śląskich do powstańców i nazwiska odznaczonych za udział w walce o społeczne i narodowe wyzwolenie Śląska.

Praca ma w zasadzie charakter naukowy i dlatego wymaga pewnego przygotowania czytelnika, niemniej dzięki wypowiedziom uczestników i listom dzieci do weteranów walk, zawiera wiele akcentów uczuciowych na ogół nie spotykanych w wydawnictwach tego typu i nadaje się do szerszej popularyzacji.

Przewłocki Jan: PIERWSZE POWSTANIE ŚLĄSKIE. Katowice 1969. Śląsk ss. 62.

W nocy z 16. na 17. sierpnia 1919 r. rozpoczęło się pierwsze powstanie śląskie. Ludność polska doprowadzona do rozpaczliwej szalającym terrorem i niesprawiedliwym rozstrzygnięciem kwestii przynależności państwowej Górnego Śląska w trakcie wersalskim — chwyciła za broń. Powstanie zaskoczyło rząd polski oraz mocarstwa zachodnie, będące pod wpływem tendencyjnej propagandy niemieckiej. Ten wolnościowy zryw Ślązaków odbił się głośnym echem w Polsce oraz w całej Europie i przeszedł do historii jako bohaterski zryw Ślązaków opowiadających się za przynależnością do Polski. Swoją patriotyzm przypieczętowali oni krwią.

Książka opowiada o tragicznych dziejach pierwszego powstania. Zawiera ponadto szereg dokumentalnych zdjęć, wykresów, map. Dołączono bibliografię przedmiotu.

Rechowicz Henryk: ZWIĄZEK WETERANÓW POWSTAŃ ŚLĄSKICH. Katowice 1966 Śląski Inst. Naukowy ss. 94.

Po odzyskaniu niepodległości, już w Polsce Ludowej, byli uczestnicy powstań śląskich zorganizowali się w Związek Weteranów Powstań Śląskich, aby swoją energią, patriotyzm i doświadczenie włożyć w odbudowę kraju i organizację polskich władz na terenach naszych Ziemi Zachodnich, które po wielowiekowej niewoli na zawsze powróciły do Macierzy. Część z nich objęła odpowiedzialne stanowiska w aparacie administracyjnym i politycznym.

Zebrań konstituujących Związek odbyło się 28. kwietnia 1945 roku w Sali Marmurowej Urzędu Wojewódzkiego Śląsko-Dąbrowskiego. Przewodniczył Paweł Dubiel. Obecny był także wojewoda Aleksander Zawadzki.

Rechowicz w pracy przedstawia rozwój i działalności Związku, wychowawczą i oświatową jego rolę, współpracę z innymi organizacjami kombatanckimi. Związek brał także żywy udział w obchodach rocznic i otaczał troskliwą opieką byłych powstańców. 1. września 1949 roku Związek połączył się ze ZBoWiDEM.

WSPOMNIENIA OPOLAN. Warszawa 1960 Pax ss. 459.

Na Opolszczyźnie żyje do dziś wielu ludzi, którzy pamiętają lata ucisku oraz walki o język polski, lata powstań śląskich za które Opolszczyzna płaciła krwią. Ludzie Ci, sędziwego wieku, wymierają, a wraz z nimi ginie część historii. „Pamiętniki Opolan” próbują ratować od zapomnienia wspomnienia godne pamięci, — które mogą kiedyś stanowić przyczynek do historii dla badaczy tego okresu. Wstęp Władysława Gębika wprowadza czytelnika w zagadnienia, które dla Śląska Opolskiego były najistotniejsze.

W książce spotkamy przeważnie nazwiska ludzi znanych na Opolszczyźnie. W sumie 22 wspomnienia stanowią gruby tom ciekawej lektury.

WSPOMNIENIA OPOLAN: Pod red. A. Glińskiej, K. Malczewskiego i A. Pałosza. Warszawa 1965 Pax ss. 442.

Obecny tom „Wspomnień Opolan”, jest kontynuacją pierwszej części, jej uzupełnieniem a równocześnie jest odrębną całością. Wspomnienia te stanowią bardzo ciekawy przyczynek do dziejów tej Ziemi w ostatnim półwieczu, gdyż obok wątką czysto osobistego, autorzy wspomnień przesuwały punkt ciężkości na sprawy społeczne i narodowe. Całe ich osobiste życie było podporządkowane sprawom idei, jaką w tamtych ciężkich czasach była walka o polskość.

Chronologicznie, wspomnienia obejmują początki XX wieku i doprowadzone są do czasów współczesnych tj. życia ich autorów już w Polsce Ludowej.

Wyglenda Jan, „Traugutt”: PLEBISCYT I POWSTANIA ŚLĄSKIE. Opole 1966 Inst. Śląski w Opolu ss. 262.

Powstanie państwa polskiego w listopadzie 1918 roku oraz osłabienie Niemiec w wyniku I. wojny światowej, stworzyły realną przesłankę odzyskania ziem zaboru pruskiego zamieszkałych przez ludność polską — a więc i również Górny Śląsk. Niestety Plebiscyt, ustanowiony przez państwa ententy, wykorzystany został przez Niemców, którzy dysponowali zorganizowanym aparatem propagandowym, na swoją korzyść. Dopuszczono do głosowania „emigrantów” zamieszkałych na terenie całych Niemiec i tym sposobem uzyskano minimalną większość. Dużą rolę odegrał także terror stosowany względem mieszkańców Śląska oraz próby zastraszenia konsekwencjami ekonomicznymi. Lud śląski musiał zatem chwycić za broń, aby wyrazić przed światem swą wolę.

Tylko walce zbrojnej powstańców śląskich, zawdzięczała Polska odzyskanie $\frac{1}{3}$ Górnego Śląska, w tym części okręgu przemysłowego. To była legitymacja historyczna powrotu polskości na cały Śląsk po sześciowiekowej niewoli.

J. Wyglenda był szefem sztabu Północnej Grupy Powstańczej w III Powstaniu Śląskim i z tego względu relacje jego, jako bezpośredniego uczestnika, przedstawia ją dużą wartość.

We wstępie przytoczona jest przedwojenna literatura przedmiotu często w naszych bibliotekach niedostępna. Większość książek — to prace uczestników lub organizatorów powstania. Książka Wyglendy należy do cenniejszych prac dotyczących powstań i plebiscytu.

Zieliński Władysław: STOSUNEK SPOŁECZEŃSTWA POLSKIEGO DO POWSTAŃ I PLEBISCYTU NA GÓRNYM ŚLĄSKU. 1919—1921. Katowice 1968 Śląski Instytut Naukowy ss. 79.

Podstawę źródłową pracy stanowią materiały archiwalne. Jest rzeczą ogólnie znaną, że zainteresowanie rodaków ciężkim położeniem ludności Górnego Śląska podczas powstań i plebiscytu, było powszechne. Istniały na ziemiach polskich organizacje prowadzące działalność na rzecz Górnego Śląska. Do takich należały: Komitet Pomocy dla Kresów Wschodnich i Górnego Śląska oraz Towarzystwo Obrony Zachodnich Kresów Polski.

Po wybuchu pierwszego powstania zainteresowanie społeczeństwa polskiego jeszcze się zwiększyło. Dowodem tego były liczne wiece solidarnościowe organizowane na ziemiach polskich poczynając już od 20. sierpnia 1919 r. Działalność Komitetów Śląskich i postawa społeczeństwa polskiego, przyczyniły się w dużej mierze do wzrostu zainteresowania rządu sprawami

Górnego Śląska. Praca ta jest cennym uzupełnieniem literatury dotyczącej powstań i plebiscytu, tak bardzo potrzebnej w związku z obchodami 50 rocznicy powstań śląskich.

Ziętek Jerzy: POWSTAŃCZY SZLAK. Rozważania powstańcze. Katowice 1946 Nakł. Zw. Weteranów Powstań Śląskich ss. 40. ilustr.

Nie jest to książka obrazująca chronologiczne dzieje powstań śląskich. Są to rozważania autora na temat przyczyn powstania oraz charakteru i postaw śląskich patriotów w tych trudnych, a jakże ważnych dniach. J. Ziętek stawia wysoką notę mieszkańcom Górnego Śląska. „Był to najwspanialszy okres w dziejach patriotyzmu śląskiego” — pisze. Dzięki tym cnotom powstanie mogło poszczycić się wygranymi bitwami, a spontaniczny charakter stawia je w rzędzie najwspanialszych demokratycznych ruchów zbrojnych świata.

Broszura ta została napisana z okazji 25 rocznicy powstań śląskich, w przeddzień wmurowania na Górze św. Anny tablicy pamiątkowej i położenia kamienia węgielnego pod Pomnik Czynu Powstańczego. Napis na tablicy głosi:

Tu na polskiej ziemi
czci Polska
bohaterski czyn
powstańca śląskiego.

Śląsk powstańcami swymi dowiódł, że jest i ogromnie polski i postępowy społecznie. Tak kończy pułkownik J. Ziętek tę małą, ale sercem pisaną książkę.

**ŹRÓDŁA DO DZIEJÓW POWSTAŃ ŚLĄSKICH. Wrocław 1963
T. 1. Październik 1918 — styczeń 1920 ss. 453 T. 2 ss.**

Dokumenty dotyczące powstań śląskich znajdują się w archiwach różnych państw i nie zawsze są dostępne dla polskich naukowców i badaczy tego zagadnienia. Część z nich bezpowrotnie zaginęła podczas II wojny światowej. Temat powstań śląskich nie jest jeszcze w historiografii polskiej wyczerpany, mimo licznych opracowań przedwojennych i powojennych. Z tego względu wydanie źródeł było inicjatywą niezmiernie cenną.

Dwa tomy źródeł do dziejów powstań śląskich zawierają dokumenty znajdujące się w archiwach polskich i archiwach NRD. Wydawnictwo podzielone zostało na 3 tomy obejmujące problematykę związaną z trzema powstaniami.

Tom pierwszy doprowadzony został do przełomu roku 1919/1920. Tom drugi zaczyna się od przejęcia rządów na Śląsku przez Komisję Międzysojuszniczą i obejmuje okres do końca 1920 r. Tom trzeci zawierać będzie materiały dotyczące plebiscytu i trzeciego powstania oraz decyzji o podziale Górnego Śląska. Należy podkreślić, że przy doborze dokumentów do źródeł, kierowano się zasadą, aby wybierać te fakty, które w sposób wyraźny pozwalają zilustrować całość zagadnienia.

„Z Polską Śląsk złączymy nasz“

(Wybór poezji i prozy o powstaniach śląskich)

1. Brzoza J.: „Wojenka, wojenka...” Wwa 1959 MON ss. 357.

Powstanie państwa polskiego, walka zbrojna o kształt ostateczny jego granic stanowią tło, na którym autor rysuje sylwetkę i losy głównego bohatera, Romka. Byłego legionistę rozczarowały stosunki społeczne w wyzwolonej ojczyźnie, zaczyna więc walczyć o ich zmianę. Po wyjeździe z Lwowskiego na Śląsk, wiąże się z polskim ruchem konspiracyjnym, uczestniczy w powstaniach śląskich, przemierzając szlak bitewny od Katowic do Odry. Część III zatytułowana „Góra św. Anny” — to nie tylko opisy walk, lecz także interesująca relacja o problemach społecznych i politycznych, egzemplifikowana ciekawie nakreślonymi sylwetkami; jedną z nich jest górnik i powstaniec, Witoszek, który uczy Marka rozumienia spraw i ludzi Śląska.

2. Gojawiczyńska P.: Powszedni dzień. Wyd. 3. Poznań 1949 Wielkopolska Księgarnia Wydawnicza ss. 173.

W zbiorze 11 opowiadań, wydanych w 1933 czytelnik poznaje troski, rozczarowania i nędzę proletariatu śląskiego w okresie międzywojennym, gnębionego w równej mierze wyzyskiem i bezrobociem. Problemy te wyłaniają się z zaskującej nieraz fabuły i bogatych realiów obyczajowych. Motywy powstańcze znajdujemy w kilku opowiadaniach, przede wszystkim jednak w „Górnoślazaczce” — wzruszającej noweli o dzielnej i oddanej sprawie polskiej Matce — Ślązaczce. Świstałowa zakłada polską czytelnię, śpiewa w polskim chórze, mąż i syn walczą w szeregach powstańczych.

3. Gołba K.: Obrazki śląskie. Wwa 1954 „Pax” ss. 182.

Opowiadania są jakby ilustracją do dziejów tej Ziemi, ukazują w sfabularyzowanej formie wybrane wydarzenia poczynając od XIII w. aż po 1945 i kilka następnych lat. W kilku utworach spotykamy się z problematyką repolonizacji, integracji i odbudowy wyzwolonej Opolszczyzny. Pamiętny okres plebiscytu utrwalił autor w „Spotkaniu z Kocyndrem”. Do rodzinnego Bytomia przyjeżdża po 20-tu latach z Hamburga, gdzie udał się w poszukiwaniu chleba — Emil Chrobek. Styka się tu na każdym kroku z szowinizmem i terrorem niemieckim. Czyta prasę polską m.inn. „Kocyndra” i to wszystko sprawia, że oddaje głos za Polską.

4. Hierowski Z.: Śląsk walczący. Poezja i pieśń. Katowice-Wrocław 1946 Instytut Śląski ss. 119.

Antologia zawierająca blisko 60 utworów, poprzedzona jest wstępem, w którym omówiono walkę ludu śląskiego z germańskim naporem na przestrzeni wieków oraz jej odbicie w poezji. Zbiór wierszy rozpoczyna fragment poematu W. Rozdzieńskiego „Officina feraria” z początku XVII w., a kończy płomienny wiersz E. Osmańczyka „To do Polski woła Śląsk Opolski” (1945 r.). Dni bohaterstwa, radości i goryczy, dni powstań i plebiscytu przypominają wiersze kilkunastu poetów, m.inn. Wałczyca, J.N. Jaronia, A. Świdra, E. Imieli, K. Bobelaka. Cennym uzupełnieniem książki są krótkie noty biograficzne autorów zamieszczonych wierszy.

5. Kossak Z.: Nieznany kraj. Wyd. 2 Katowice 1958 „Śląsk” ss. 284.

Wydany w 1932 roku zbiór opowiadań osnutych na tle dziejów Śląska począwszy od walki Bolesława Chrobrego nad Odrą, aż po trudne lata międzywojennego okresu Opolszczyzny — jest dokumentem zainteresowania i troski pisarzy tą odwiecznie polską ziemią. I chociaż niektóre informacje i oceny nie są zgodne z aktualnym stanem wiedzy historycznej, to książka ta jest jeszcze jednym świadectwem bezkompromisowej walki z germańskim naporem, świadectwem odwiecznej polskiej obecności nad Odrą. Trzecie powstanie śląskie, walki w rejonie Kędzierzyna, udział w nich ochotników z różnych stron Polski — to treść noweli „Nad Odrą w 1921 roku”. Autorka sugestywnie oddaje atmosferę walki, kreśląc sylwetki ochotników-studentów, Domaradzkiego i Jelskiego, którzy z powstańcami — robotnikami nawiązują serdeczne przyjaźnie, ucząc się od nich poświęcenia i patriotyzmu.

6. Krahelska H.: Zdrada Heńka Kubisza. Wyd. 3. Katowice 1960 „Śląsk” ss. 445.

Akcja powieści, wydanej w 1937, toczy się w okresie międzywojennym na Górnym Śląsku. Autorka związana z ruchem lewicowym, znająca opisywane problemy z osobistych doświadczeń, wystąpiła w tym utworze z chyba najbardziej przejmującym oskarżeniem systemu społecznego który byłym powstańcom przyniósł nędzę i bezrobocie. Henick Kubisz to syn powstańca, którego kapitałiści i szwiniści niemieccy chcą przyciągnąć na swoją stronę za cenę pracy, której bezskutecznie poszukuje w Polsce. Lecz nawet w tak dramatycznych i krańcowo trudnych warunkach, główny bohater powieści nie wyrzeka się powstańczej przeszłości. „...syn wasz umarł jak Polak, żeby śmiercią swój żal za Polską przypieczętować...” (s. 432) — pisze w swoim ostatnim liście do rodziców.

7. Lubosz B.: Ponad milczeniem i walką. Antologia poezji i satyry powstań śląskich. Wybór i opracowanie... Katowice 1970 „Śląsk” ss. 186.

Najobszerniejszy, z dotychczas wydanych, wybór utworów poetyckich powstałych w latach 1919-1922 zarówno na Śląsku jak i w innych regionach Polski. Wyszły spod pióra autorów wówczas znanych, jak np. J. N. Jaron, A. Świder, F. Mirandola, J. Birkenmajer, a także anonimowych twórców, którzy nie tylko z karabinem w rękę prowadzili walkę ze znieprawdzonego zaborcą. W przeszło 100 wierszach, pieśniach i utworach satyrycznych odnajdujemy atmosferę dni walki, poświęcenia i nadziei na ostateczny powrót Śląska do Macierzy.

*...Idziem do Ciebie, Polsko, matko nasza
Po wiekach męki, po wiekach niewoli,
Idziemy. Nic nas w drodze nie odrzasa.
Ni to, co dręczy, ani to, co boli...”*

(Helia: Idziem do Ciebie s. 77)

Książkę uzupełnia przedmowa oraz krótkie noty biograficzne.

Powieść czyta się jednym tchem, bowiem główny bohater, Kurt Kraus jest postacią barwną, zawadiacką, autentyczną w swym literackim kształcie. Po powrocie z frontu zachodniego do rodzinnej wsi na Śląsku, spotyka się coraz częściej z przejawami terroru i prześladowań ludności polskiej. Stopniowo włącza się do pracy konspiracyjnej. Staje się świadomym i aktywnym uczestnikiem trzech powstań i plebiscytu. Walczy pod Kędzierzynem i Górą św. Anny. Autor daje szeroką panoramę spraw i wydarzeń, które rozegrały się na Śląsku w latach 1919—1921, a więc m.in. przygotowania i przebieg plebiscytu, wiece i manifestacje ludności polskiej, stosunek wojsk alianckich do ruchu powstańczego, działalność bojówek niemieckich.

9. Morcinek G.: *Wyrabany chodnik. T. 1-2 Wyd. 4. Katowice 1948 „Ognisko” ss. 274, 439.*

W okresie międzywojennym ukazało się kilka powieści podejmujących tematykę powstań, lecz dopiero wydany w 1931 r. „Wyrabany chodnik” był pierwszym utworem wartościowym artystycznie. Wydarzeniom tym poświęcony jest końcowy fragment powieści, która jest epickim obrazem walki ludu śląskiego w XIX w. i XX wieku. Dynamiczne opisy walk w trzech powstaniach przeplatają się z opisami akcji politycznych, wieców, zebrań oraz plebiscytu. Morcinek doskonale oddaje nastrój tamtych dni — wśród szeregowych, dowódców i działaczy polskiego ruchu. Emil, Gustlik i wiele innych postaci powieści — tchnie autentyzmem przeżyć i działań, których motorem było wyrąbywanie chodnika do wolności, do Polski.

10. Pitera R.: *Gniew. Opowieść biograficzna. Wwa 1965 MON ss. 338.*

Młody student Uniwersytetu Lwowskiego jedzie na Śląsk, aby pomóc braciom walczącym o powrót do ojczyzny. Z bronią w ręku walczy w II i III powstaniu. Poznaje lud tej ziemi, jego patriotyzm i ofiarność. Przykładem takiej postawy jest górnicza rodzina Frydrychów. Uczestniczy też w akcjach politycznych, poznaje dowódców oddziałów powstańczych np. Fojkisa, Masztalera, Ludygę-Laskowskiego. Książka obfituje w dramatyczne sceny bitew i świetnie skreślone sylwetki, zwłaszcza Walcrusa i Buchmana — odważnych i zawadiackich powstańców.

11. Pitera R.: *Życie na wyrost. Opowieść biograficzna. Wwa 1962 „Pax” ss. 397.*

Wspomnienia z okresu szkoły średniej i studiów uniwersyteckich we Lwowie, z burzliwych lat powstania państwa polskiego. Część trzecia książki jest relacją z pobytu autora na Śląsku w latach 1920—1921. Szczególnie dużo miejsca zajmują opisy walk w rejonie Góry św. Anny, jak również manifestacji i zebrań organizowanych przed plebiscytem, m.in. w Polskiej Cerekwi k. Koźła.

12. Szewczyk W.: *Hanys. Noc. Katowice 1963 „Śląsk” ss. 68.*

W obu poematach (pierwszy powstał w 1937 r., drugi w 1940 roku) utrwalona została tradycja powstańczego czynu, chociaż nie jest to główny motyw tych utworów. „Noc” — to poemat nawołujący do walki z okupantem, głoszący nadzieję powrotu nad Odrę, w „Hanysie” dominuje problematyka społeczna, oskarżenie ustroju, który przyniósł byłym powstańcom nędzę i bezrobocie.

... *Jak tu Polsce oddawać to, co bywa najświętsze,
kiedy burzę obnosi po arteriach krew,
kiedy pracy spragnione niespokojne ręce,
zapisują pieściami buntowniczy śpiew...*
.. *Wierni Tobie jesteśmy, nas wiatry nie złamią,
Ale o nas nie wolno, Polsko, zapominać...* (s. 22).

13. Szewczyk W.: Pogodne noc. Wwa 1955 „Nasza Księgarnia” ss. 205.

Trzecie powstanie jest tłem, na którym toczy się akcja ciekawej powieści młodzieżowej; głównymi bohaterami są młodzi chłopcy, Alojz Warzecha, syn górnika i jego przyjaciel, Karlik. Z rodzinnych Gliwic wędrują do szeregów powstańczych. Walczą pod Raciborzem i Kędzierzynom oraz o Górę św. Anny. I chociaż Gliwice nie wróciły po plebiscycie i powstaniach do Polski, książka kończy się optymistycznym akcentem że młody Alojz dozna dnia wolności.

14. Widera A.: Wierszem o Śląsku. Antologia. Wybrał i opracował... Katowice 1956 „Śląsk” ss. 393.

Obszerny zbiór wierszy kilkudziesięciu poetów zarówno mieszkających na Śląsku, jak też i w innych regionach Polski, współcześnie i w ubiegłych wiekach. Jednym z najdawniejszych utworów jest „Stara pieśń o bitwie pod Byczyną” — J. Bielskiego z XVI w. Znajdujemy tu wiersze wielu znanych poetów, m.inn. W. Broniewskiego, K. I. Gałczyńskiego, J. Tuwima, J. Kasprówicza, M. Konopnickiej. W rozdziale III zatytułowanym „Inter arma i między wojnami” zamieszczono kilkanaście utworów o tematyce powstańczej, przede wszystkim — E. Imieli, A. Świdra, J. N. Jaronia i A. Chmurnego. Oprócz tekstów poetyckich, książka zawiera krótką przedmowę i notki biograficzne.

15. Warneńska M.: Ucieczka w pożogę. Katowice 1965 „Śląsk” ss. 151.

Akcja powieści toczy się współcześnie, na Górnym Śląsku, w środowisku górniczym. Są to dzieje Franciszka Łapota, Polanina, który uratował kopalnię przed niebezpiecznym pożarem. Do ciężko ранego ojca przyjeżdża córka, której opowiada o swej trudnej doli w okresie prześladowań ludności polskiej na Opolszczyźnie oraz udziale w powstaniach śląskich. Autorka sugestywnie ukazała skomplikowane losy Ślązaków, uwarunkowane bardzo ściśle niedawną przeszłością.

16. Z ziemi walczącej. Katowice 1958 „Śląsk” ss. 219.

Antologia wspomnień, opowiadań i poczji o walce ludu śląskiego w pierwszej połowie XX w. Walka klasy robotniczej w okresie rewolucji 1905 i 1917 r., powstania i plebiscyt, zmagania z hitlerowskim terrorem w okresie międzywojennym i wezasię ostatniej wojny — znajdują odbicie w zamieszczonych tu utworach. W rozdziale pt. „To do Polski woła Śląsk Opolski” zebrano wspomnienia Arki Bożka, Jana Faski, S. Masztalarza i P. Dubiela oraz wiersze, m.inn. A. Świdra — powstańca i poety. Antologię uzupełniają zdjęcia i fotokopie dokumentów.

17. Znań Odry. Opowiadania i wiersze. Pod red. W. Żukrowskiego i L. Bartelskiego. W-wa 1954 „Nasza Księgarnia” ss. 261.

Celem książki jest ukazanie walki ludu śląskiego o przetrwanie w polskości i powrót do Macierzy oraz współczesności tej ziemi. Wiersze i pieśni powstańcze przypominają o latach 1919—1921. „W redakcji „Gazety Opolskiej” — to wstrząsające opowiadanie o napadzie bojówek niemieckich na redakcję, którą kierował znany dziennikarz i działacz polski na Opolszczyźnie — Bronisław Koraszewski.

Pamięć tamtych dni

Wieczór poświęcony powstaniom śląskim

PROWADZĄCY:

Witam Was serdecznie. Wieczór dzisiejszy postanowiliśmy poświęcić powstaniom śląskim, tym dniom, które przeszły do historii jako wielki zryw ludu polskiego Śląska — zdecydowały i dały wyraz niezaprzeczalnej przynależności Śląska do Polski.

(Kilka taktów cichej muzyki: „Już wszystkich syneczków“. Płyta LO 274).

RECYTATOR:

*O Śląsku kraju święty
Gdzie polski żyje ród
Ten wierny, nieugięty
Nasz górnośląski lud.
Tam biały orzeł leci,
Wolności świeci dzień
I woła śląskie dzieci
Pod orlich skrzydeł cień.
Dalej więc! Za nim w ślad,
Gdzie do kraju woła zew!
Niech uwierzy cały świat,
Że w nas polska żyje krew!*

(Waltecz — Zew. Śląsk walczący s. 62).

NARRATOR:

W bieżącym roku mija pięćdziesiąta rocznica drugiego powstania śląskiego, jednego z trzech, w których lud śląski chwycił za broń, aby zaprotestować przeciwko germanizacji ziem polskich.

Pięćdziesiąt lat to w skali ludzkiego życia ogromny szmat drogi. Żyją jednak jeszcze wśród nas ci, którzy nie zawahali się chwycić na broń, by przywrócić Śląsk Ojczyźnie.

NARRATOR II:

Rok 1918 — skończyła się pierwsza wojna światowa.

NARRATOR I:

Wydawało się, że nadszedł czas, gdy wolno będzie każdemu wypowiedzieć swe żądanie, że idą lepsze czasy. Myślano tak i na Śląsku. Manife-

stuje więc Śląsk swą wolę i najgorętsze pragnienie — włączenia go do państwa polskiego.

Ale powstające po przegranej wojnie nowe Niemcy nie miały zamiaru zezwycynować z niczego, co kiedykolwiek drogą zaboru zagarnęły. Systematycznie pogarsza się sytuacja ludności polskiej na Śląsku. Terror niemiecki przybierał coraz bezwzględniejsze formy. W hutach, kopalniach dochodzi do zatargów, które przekształcają się w strajk generalny.

NARRATOR II:

15 sierpnia 1919 roku — krwawa masakra w kopalni w Mysłowicach.

NARRATOR I:

Na dziedzińcu tej kopalni, obsadzonej przez oddziały niemieckiego Grenzschtutzu, zabiło 7 robotników, było wielu rannych. Masakra wywołała olbrzymie oburzenie na Górnym Śląsku, i to wśród robotników tak polskich jak i niemieckich.

NARRATOR II:

16 sierpnia 1919 roku — wybuch pierwszego powstania.

RECYTATOR:

*Choć nam na gardle wróg pętlę zaciska
Chociaż nas przemoc dławi germańska,
Choć strumieniami krew polska tryska
I rozbrat sieje zdrada szatańska.
Chociaż nas czeka dola nieznaną,
Choć śmierć nam grozi lub krwawy znój,
My na drgającym ciele szatana
Zatkniemy sztandar zwycięski swój.*

(Potęmski T.: Droga Ludwika Szabatowskiego Katowice 1960 s. 29)

NARRATOR I:

Rozpoczęło się pierwsze powstanie śląskie. Objęło ono wschodnią część Górnego Śląska. Nie wybuchło równocześnie na całym górnośląskim terytorium ze względu na brak jednolitego sprężystego dowództwa. W rękach powstańców znalazło się jednak wiele miejscowości okręgu przemysłowego. Silny napór niemiecki położył kres ofensywie powstańców i zepchnął ich do obrony. Jednocześnie Niemcy terroryzowali ludność polską oraz strajkujących robotników, by pozbawić powstanie tak cennego dlań oparcia w społeczeństwie. Wprowadzenie do walki nowych jednostek wojskowych, przeżyło szalę wyraźnie i ostatecznie na stronę niemiecką.

NARRATOR II:

24 sierpnia 1919 r. — powstanie zostało stłumione.

NARRATOR I:

Pierwsze powstanie spotęgowało w znacznej mierze patriotyzm śląskich Polaków. Dali temu wyraz w wyborach komunalnych 9. listopada 1919 r., zakończonych przekonującym sukcesem polskim.

(Kilka taktów muzyki. — „Pieśń nadziei“ — płyta L. 0276).

NARRATOR II:

Luty 1920 r. — na Śląsku przybywają oddziały wojsk koalicyjnych.

NARRATOR I:

W pierwszych dniach lutego, zgodnie z postanowieniem traktatu wersalskiego w sprawie plebiscytu, przybyły na Śląsk okupacyjne wojska francuskie, nieco później włoskie i angielskie.

W Bytomiu powstał Polski Komisariat Plebiscytowy. Komisarzem plebiscytowym ustanowiony został Wojciech Korfanty. Rozpoczęła się ostra walka plebiscytowa, która przez z górą rok absorbowała ludność Górnego Śląska.

RECYTATOR:

*Czyli daremne męki i łzy,
Daremnie krew nasza przelana,
I miarą nasze majowe sny,
Że wolność zawita kochana.
Jak był daremny nasz pierwszy bój
I głos z naszej woli oddany?
Czy dalej mamy znosić ten znój
I srogich najeźdźców kajdany?*

(Lotys — Daremnie? w: Lubosz: Ponad milczeniem i walką. Śląsk 1970 s. 142).

NARRATOR II:

19 sierpnia 1920 — wybuch drugiego powstania.

NARRATOR I:

Liczne prowokacje i pogromy Polaków, dokonywane przez niemieckich nacjonalistów, doprowadziły oburzoną ludność śląska do ponownej walki zbrojnej. Energicznie likwidowano posterunki niemieckiej policji bezpieczeństwa, przepędzono niemieckich urzędników. Zacięte walki stoczono w Mysłowicach, hucie „Baillon”, hucie „Pokój”. Policja i władze niemieckie opuszczały w panice Górny Śląsk. Tym razem poziom zorganizowania oddziałów powstańczych i ich działań był o wiele wyższy. Akcją przeprowadzono sprężyscie, zdecydowanie i szybko. Celem była likwidacja policji i innych niemieckich organizacji zbrojnych oraz utworzenie na opanowanym terenie polskich „Straży Obywatelskich”.

NARRATOR II:

Komisja Międzysojusznicza wydała rozporządzenie powołania Apo, które miało składać się w połowie z policjantów polskich, a w połowie z niemieckich i podlegać władzom alianckim.

Powstanie zakończono, między innymi, w wyniku usilnych starań przywódców polskich, obawiających się rewolucyjnego ruchu zbrojnego na skutek wzrastających wpływów komunistycznych. I Zjazd Komunistycznej Partii Górnego Śląska — 12. grudnia 1920 ogłosił manifest, który kończył się słowami:

RECYTATOR:

Niech żyje komunizm na Górnym Śląsku!

Niech żyje proletariat Górnego Śląska zjednoczony w jednej partii Komunistycznej!

Precz z kapitalizmem, racjonalizmem i klerykalizmem!

Niech żyje rewolucja socjalna!

(Kilka taktów muzyki). „Idę“ — Płyta XL 0499).

NARRATOR I:

Zgodnie z postanowieniem traktatu wersalskiego odbył się plebiscyt. W głosowaniu uczestniczyli nie tylko stali mieszkańcy obszaru plebiscytowego. Wskutek zabiegów rządu niemieckiego zapadło postanowienie o udziale w plebiscycie osób urodzonych na Górnym Śląsku, które później stąd wyemigrowały. O poważnej większości głosów niemieckich zdecydowali emigranci. Uzyskanie przez Polskę w tych warunkach 40,3% głosów — to dowód patriotyzmu śląskich Polaków.

NARRATOR II:

2 maj 1921 — wybuch trzeciego powstania.

NARRATOR I:

Trzecie powstanie związane było z wynikami plebiscytu i skierowane przeciw zamierzonej decyzji ententy przyznania Górnego Śląska Niemcom. Ludność Śląska, powodowana obawą o przyszłość, domagała się od przywódców polskich hasła do walki. Robotnicy wszczęli strajk. Komunistyczna Partia Górnego Śląska zorganizowała demonstrację. Zapadła decyzja.

RECYTATOR:

„W lokalu Polskiej Organizacji Wojskowej Mielżyński zastał szefa jej sztabu, majora dra Stanisława Rostworowskiego („Lubieniec”) i szefa oddziału operacyjnego tegoż sztabu majora Remigiusza Grocholskiego („Brochanty”). Poinformował obu oficerów o wynikach swojej rozmowy z Korfantym i w porozumieniu z nimi postanowił zwołać naradę dowódców wszystkich trzech grup operacyjnych. Do zaplanowanej narady doszło 29 kwietnia o godz. 16,00 w hotelu „Lomnitz”. (..)

Szef sztabu Dowództwa Obrony Plebiscytu oraz dwaj obecni dowódcy grup operacyjnych składali kolejno sprawozdanie o podległych im siłach Polskiej Organizacji Wojskowej oraz o zamierzonym ich użyciu. Gdy skończyli podpułkownik Mielżyński spojrzął po zebranych, a następnie zapytał:

Co sądzicie panowie o szansach powstania? Moim zdaniem rozbijemy Niemców już w pierwszym uderzeniu.

Najważniejsze jest zaskoczenie — odrzekł porywczy jak zwykle kapitan Grażyński. — Wszyscy obecni z aprobatą skinęli głowami.

Podpułkownik Mielżyński był wyraźnie zadowolony. Oznajmił ku niemałemu zdumieniu zgromadzonych oficerów, że komisarz plebiscytowy nie sprzeciwił się ogłoszeniu powstania, zaskoczył ich także wiadomością, że nie został ustalony termin jego wybuchu. Na nalegania uczestników narady Mielżyński udał się ponownie do komisarza plebiscytowego i uzgodnił z nim, że wybuch nastąpi w nocy z 2 na 3 maja. (..).”

(Mieczysław Wrzosek: Trzecie powstanie śląskie 1921. W-wa 1969).

NARRATOR I:

Rozmach powstania od pierwszej chwili był imponujący. W pierwszej fazie walk powstańcy odnieśli poważne sukcesy. Pod znakiem ataków niemieckich rozwijała się druga faza powstania. Głównym celem niemieckiej ofensywy było zdobycie panującego nad Górnym Śląskiem wzniesienia Góry św. Anny.

RECYTATOR:

*„Nie odstąpimy ni kroku — musimy tutaj pozostać,
darmo nas rwać kartaczami, darmo z maszynek nas chłostać.*

Jesteśmy częścią tej ziemi. Gdzie znajdzie się taka siła,

która by nas wyparła, strwożonych w tył odrzuciła?

Jesteśmy częścią tej ziemi, więc nam nie wolno odstąpić,

lecz walczyć o każdą skibę, życia bujnego nie skąpić.”

(Bobelak K.: Święta Anna. W. Lubosz: Ponad milczeniem. K-će 1970 s. 143).

NARRATOR II:

21 maja 1921 roku...

NARRATOR I:

Rozpoczęło się niemieckie natarcie na Górę św. Anny. Walka trwała do 6 czerwca. Obrona była bohaterska. Opór powstańców i tym razem przekreślił niemieckie plany przedarcia się do Gliwic.

Z Niemcami toczyły się natomiast rokowania o utworzeniu strefy neutralnej między oddziałami obu stron. Zaakceptowała je 11 czerwca strona polska, a 25 czerwca Niemcy. Zgodnie z tym planem oddziały powstańcze i niemieckie siły zbrojne opuściły teren plebiscytowy. Trzecie powstanie zostało w ten sposób definitywnie zakończone.

NARRATOR II:

12 październik 1921 r. — Decyzja Ligi Narodów w sprawie podziału Górnego Śląska między Polskę a Niemcy.

NARRATOR I:

3214 km kw. (29⁰/₁₀₀) otrzymała Polska. Do Polski powróciły następujące powiaty: Katowice, Królewska Huta, Lubliniec, Tarnowskie Góry, Świętochłowice, Rybnik i Pszczyna. Na terenie tym znajdowały się 53 kopalnie węgla, 10 kopalń ołowiu, 9 stalowni i 22 wielkie piece.

Przyznana część Górnego Śląska włączona została formalnie w granice państwa polskiego w roku 1922.

(Muzyka: Pieśń o Ojczyźnie. — Płyta I. 0276).

RECYTATOR:

*Wracamy do Ciebie Ojczyzno święta,
Głos nasz synowski utęskniony leci.
Po wiekach niewoli już się kruszą pęta.
Przytul nas, Matko, przytul Twoje dzieci!
Nie jednemu z nas mowa polska wzięta,
Ale w sercach ogień miłości świeci —
Miłość dla Ciebie, o Matko święta,
którą nam wydrzeć chciała macocha sroga.*

(J. Przybyła: *Do Ciebie Polsko wracamy*. W: *Lubosz B.: Ponad młoczeniem i walką*. Katowice 1970 s. 73).

NARRATOR I:

Walka powstańców nie skończyła się w roku 1921. Trwała ona nadal i przejawiała się w różnych formach.

W roku 1939 powstańcy śląscy znowu chwycili za broń. W czasie okupacji losy ich były podobne do losów wszystkich patriotów polskich. Ginęli w obozach koncentracyjnych, pod salwami egzekucyjnymi.

Spełniły się w końcu powstańcze marzenia. Powróciła Polska na Śląsk, ale już nie na mały skrawek lecz na cały wielki Śląsk od Przemszy i Brynicy po Nysę Łużycką.

UWAGI METODYCZNE.

Wieczór opracowano z myślą o młodzieży. Jest to krótki zarys przebiegu trzech powstań śląskich, którego celem jest przypomnienie jej i zbliżenie tak ważnego dla Śląska okresu.

Uzupełnieniem wieczoru winna być wystawka literatury o powstaniach śląskich z planszami i zdjęciami, na którą bibliotekarka winna zwrócić uwagę uczestników po zakończeniu programu.

Celowym byłoby również zaproszenie na wieczór przedstawiciela ZBoWiD-u uczestnika powstań i przeprowadzenie z nim krótkiego wywiadu wysłuchanie jego wspomnień.

Powstania śląskie

Lekcja biblioteczna

Plan lekcji

- I. Górny Śląsk w latach 1918/1919. Przygotowania do powstania.
- II. Powstania Śląskie.
- III. Znaczenie powstań śląskich.
- IV. Echa powstań śląskich.

Bibliografia (do lekcji, w/g kart ćwiczebnych).

1. Zieliński H.: **Trudna droga do Polski**. Mówią Wieki 1969 nr 5 s. 15.
2. Przewłocki J.: **Pierwsze powstanie śląskie**. Katowice 1969.
3. Popiołek K.: **Powstania śląskie**. Kraków 1968.
4. Szewczyk W.: **Powstania śląskie 1919—1920—1921**. Katowice 1961.
5. Popiołek St.: **Powstania śląskie**. Informator, Opole 1969.
6. Niedbalska A.: **Ne pódemy do germańskiej szkoły**. Piomyk 1970 nr 12. s. 358—359.
7. Wrzosek M.: **Bitwa pod Górą św. Anny**. Mówią Wieki 1966 nr 6 s. 16-20.
8. Jędruszczak T.: **Powstania śląskie**. Wyd. 2. Katowice 1966.
9. Ogrodziński W.: **Dzieje piśmiennictwa śląskiego**. Katowice 1965.
10. Lubosz B.: **Ponad milczeniem i walką**. Katowice 1970.
11. Bednorz R.: **Między dawnymi i nowymi laty**. Poznaj Swój Kraj 1970 nr 1 s. 20-21.
12. Hawranek F.: **Na północnej Opolszczyźnie**; Bednarczuk T.: **Miasto społecznej inicjatywy**. Poznaj Swój Kraj 1969 nr 10.
13. Kwiec T.: **Doczekali się**. Poznaj Swój Kraj 1969 nr 5 s. 6-7.
14. Popiołek St.: **Muzeum czynu powstańczego w Leśnicy**. Informator, Opole 1964.
15. **Pamiętki powstańcze w muzeach polskich**. Poglądy 1969 nr 16 s. 17-18.

Uwagi metodyczne

Lekcja opracowana jest dla klas starszych szkoły podstawowej. Przy korzystaniu z konspektu zachodzi potrzeba przystosowania go do własnych warunków (katalogi księgozbiór). Przed lekcją bibliotekarz powinien przygotować plan zajęć i kartki ćwiczebne oraz sprawdzić czy książki znajdują się na miejscu, czy posiadają właściwe sygnatury itp. W razie wypożycze-

nia materiałów do lekcji z innych placówek, należy je ułożyć na oddzielnej półce i poinformować o tym uczestników lekcji przed rozpoczęciem zajęć.

Lekcję rozpoczyna się od przypomnienia dzieciom techniki poszukiwania książek (katalogi, sygnatury, układ na półkach).

Następnie omawiamy temat podkreślając jego aktualność, po czym wyjaśniamy pracę w poszczególnych grupach. Po wstępnych czynnościach dzielimy zespół na grupy 2-osobowe (pierwsze dziecko „otrzymuje” nr 1, „drugie” nr 2) i wyjaśniamy szczegółowo zadania ujęte na kartkach ćwiczebnych. Po tej informacji prowadzący lekcję rozdaje kartki i dzieci przystępują do pracy. Bibliotekarz czuwa nad przebiegiem lekcji i pomaga w razie potrzeby.

Po ukończeniu pracy następuje zbieranie wiadomości w/g numeracji kartek ćwiczebnych. Na zakończenie zajęć można zorganizować tzw. „żywą wystawkę” książek i czasopism. Tworzą ją dzieci stojące rzędem z wykorzystanym przez nie egzemplarzem książki lub czasopisma.

Tematy do ćwiczeń

1

1. Przynies z półki „Mówią Wielki” rocznik 1969.
- 1-2. Przeczytaj z nru 5 artykuł H. Zieliński „Trudna droga do Polski” i scharakteryzuj krótko stosunki społeczno-polityczne panujące na Górnym Śląsku.

2

1. Weź katalog alfabetyczny, w którym możesz znaleźć książkę: J. Przewłocki „Pierwsze powstanie śląskie”.
- 1-2. Zapisz nazwisko autora, tytuł, sygnaturę.
 1. Odnieść katalog na miejsce.
 2. Przynies książkę z półki.
- 1-2. Zapisz adres wydawniczy książki. Zapoznaj się z rozdziałem III „Polska Organizacja Wojskowa” i odpowiedz na pytania:
 - a) Kiedy założono na Górnym Śląsku „Polską Organizację Wojskową”, kto wchodził w skład Komitetu Wykonawczego?
 - b) Jakie naczelne zadanie stanęło przed tą organizacją?
 - c) Podaj ilość członków tej organizacji przed wybuchem I powstania śląskiego.
1. Weź katalog alfabetyczny, w którym możesz znaleźć książkę: K. Popiołek „Powstania śląskie”.
- 1-2. Zapisz nazwisko autora, tytuł, sygnaturę.

3

1. Odnieść katalog na miejsce.
2. Przynies książkę z półki.
- 1-2. Zapisz adres wydawniczy książki. Odszukaj rozdział „Pierwsze powstanie”. Przeczytaj go i odpowiedz na następujące pytania:
 - a) Kiedy wybuchło 1-sze powstanie śląskie, jak długo trwało?
 - b) Jakie tereny zostały nim objęte?
 - c) Co było sukcesem 1-go powstania.
1. Weź katalog alfabetyczny, w którym możesz znaleźć książkę: W. Szewczyk „Powstania śląskie 1919—1920—1921”.
- 1-2. Zapisz nazwisko autora, tytuł, sygnaturę.

4

1. Odnieść katalog na miejsce.
2. Przynies książkę z półki.

- 1-2. Zapisz adres wydawniczy książki. Przeczytaj głośno stronę tytułową pierwszego nr-u czasopisma „Powstaniec” oraz odpowiedz na pytania:
a) W jakich miesiącach i latach ukazywało się to czasopismo?
b) Kiedy wyszedł ostatni nr tego czasopisma?

5

1. Weź katalog alfabetyczny, w którym możesz znaleźć książkę: St. Pocipek „Powstania Śląskie”.
- 1-2. Zapisz nazwisko autora, tytuł, sygnaturę.
1. Odnieś katalog na miejsce.
 2. Przynieś książkę z półki.
- 1-2. Zapisz adres wydawniczy książki. Zapoznaj się z rozdziałem „Drugie Powstanie” i odpowiedz na następujące pytania:
- a) Jaką rolę pełniła Międzysojusznicza Komisja Rządząca i Plebiscytowa i gdzie ona się znajdowała?
 - b) Wymień teren Górnego Śląska objęty plebiscytem.
 - c) Kiedy i gdzie powstał Polski Komisarjat Plebiscytowy?
 - d) Kiedy wybuchło II powstanie śląskie, co było bezpośrednią przyczyną jego wybuchu i jak długo trwało.

6

1. Przynieś z półki „Piomyk” nr 12 z 1970 r.
- 1-2. Przeczytaj artykuł: A. Niedbalska „Na podemny do germańskiej szkoły” i opowiedz krótko jak dzieci Śląskie walczyły o polskość Górnego Śląska.

7

1. Przynieś z półki „Mówią Wielki: rocznik 1966.
- 1-2. Przeczytaj artykuł: M. Wrzosek „Bitwa pod Górą św. Anny” zamieszczony w nr 6 i odpowiedz na następujące pytania:
- a) W jakim okresie stoczono bitwę pod Górą św. Anny?
 - b) Przedstaw krótko przebieg bitwy.
 - c) Jakie znaczenie miała ta bitwa oraz III. powstanie dla Śląska?

8

1. Weź katalog alfabetyczny, w którym możesz znaleźć książkę: T. Jedruszczak „Powstania Śląskie”.
- 1-2. Zapisz nazwisko autora, tytuł, sygnaturę.
1. Odnieś katalog na miejsce.
 2. Przynieś książkę z półki.
- 1-2. Zapoznaj się z rozdziałami na str. 52-58 (Podzieln Górnego Śląska. Data najważniejszych wydarzeń w okresie powstań Śląskich) i odpowiedz na pytania:
- a) Kiedy odbył się Plebiscyt na Śląsku i podaj jego wyniki.
 - b) Omów bliżej zdanie „Powstania — przede wszystkim trzecie, uratowały Śląsk dla Polski”.

9

1. Weź katalog alfabetyczny, w którym możesz znaleźć książkę: W. Ogrodziński „Dzieje piśmiennictwa śląskiego”.
- 1-2. Zapisz nazwisko autora, tytuł, sygnaturę.
1. Odnieś katalog na miejsce.
 2. Przynieś książkę z półki.
- 1-2. Za pomocą indeksu poszukaj notek biograficznych — Augustyn Świder, Jan Nikodem Jaroń, Emanuel Imiela. Przeczytaj je i krótko streść.

10

1. Weź katalog alfabetyczny, w którym możesz odnaleźć książkę: B. Lubosz „Ponad milczeniem”.
- 1-2. Zapisz nazwisko autora, tytuł, sygnaturę.
 1. Odniesz katalog na miejsce.
 2. Przyniesz książkę z półki.
- 1-2. Wybierz do głośnego przeczytania po jednym wierszu Emanuela Imieli, Jana Nikodema Jaronia, Augustyna Świdra.

11

1. Przyniesz z półki „Poznaj Swój Kraj” nr 1 z 1970 r.
- 1-2. Przeczytaj artykuł R. Bednorza „Między dawnymi i nowymi laty”. Po zapoznaniu się z artykułem odpowiedz na pytania:
 - a) Jaką rolę pełniła „Strzecha” w okresie niewoli?
 - b) Wymień nazwiska działaczy śląskich działających w okresie międzywojennym na terenie Ziemi Raciborskiej.

12

1. Przyniesz z półki „Poznaj Swój Kraj” rocznik 1969.
- 1-2. Zapoznaj się z artykułami na temat Olesna w nr 10, odpowiedz na pytanie:
— W jaki sposób walczyli o polskość Śląska mieszkańcy powiatu i miasta Olesna?

13

1. Przyniesz z półki „Poznaj Swój Kraj” rocznik 1969.
- 1-2. Przeczytaj w nr 5 artykuł T. Kwiek „Doczekali się”. Opowiedz dwa wspomnienia powstańców śląskich żyjących obecnie na Opolszczyźnie. Przygotuj się do pokazania ich zdjęć.

14

1. Weź katalog alfabetyczny, w którym możesz odnaleźć książkę: St. Popiołek „Muzeum czynu powstańczego w Leśnicy”.
- 1-2. Zapisz nazwisko autora, tytuł, sygnaturę.
 1. Odniesz katalog na miejsce.
 2. Przyniesz książkę z półki.
- 1-2. Przeczytaj wstęp i rozdział „Przegląd sal wystawowych Muzeum Czynu Powstańczego” i odpowiedz na następujące pytania:
 - a) Kiedy otwarto Muzeum Czynu Powstańczego?
 - b) Jakie eksponaty znajdują się w sali 1, 2, 3, 4.

15

1. Przyniesz z półki „Poglądy” rocznik 1969.
- 1-2. Po zapoznaniu się z artykułem w nr 16 „Pamiętki powstańcze w muzeach polskich”. Odpowiedz na pytania:
 - a) Które muzea w Polsce gromadzą pamiętki powstańcze?
 - b) Które eksponaty uważasz za najcenniejsze w ich zbiorach?

O exlibrisach na Śląsku od XVI do XIX wieku

Część III

W pierwszej połowie XVIII wieku istniała jeszcze ścisła łączność Śląska z Polską. Wyrazem jej są na wskroś polskie exlibrisy wrocławskich palestrantów: Henryka Amadeusza Machnickiego i Macieja Dobrackiego oraz pastorów: Baltazara Scharffa i Jana Steinbeisa.

Księgoznak pastora ze Świdnicy — Scharffa (1676—1746) jest dość oryginalny, bo złożony z trzech oddzielnych części — miedziorytowego motywu zasadniczego, wyobrażającego szafę biblioteczną i dwóch nalepek drukarskich, zawierających napisy własnościowe. Wszystkie te elementy naklejone razem tworzyły dopiero właściwy exlibris.

Po zagarnięciu Śląska w roku 1763 przez Fryderyka II, niektóre rody magnatów śląskich związane z dworem pruskim uległy szybkiemu wynarodowieniu. Przykładem w tym względzie może być ród Szafgoczków z Cierplia. W roku 1652 Jan Uldaryk Szafgocz udowodnił na sejmie w Warszawie swoje polskie pochodzenie i otrzymał prawo do szlachectwa polskiego. Aż po lata czterdzieste XVIII wieku, naklejają Szafgoczowie na swoich książkach exlibrisy wykonane przez wrocławskich rytowników G. Szolca i Bartłomieja

Strachowskiego; widnieją na nich orły piastowskie. Usuwa je dopiero zniemczony Jan Antoni Szafgocz, umieszczając na ich miejscu herb nadany jego przodkom przez cesarzy niemieckich.

Inny magnat, Maksymilian Odrował Siedlnicki, posiadający wielu

Ryc. nr 6

Ryc. nr 7

zasłużonych Polsce antenatów, zgermanizował się jeszcze szybciej, bo w ciągu swego życia. Otóż na pierwszym jego księgoznaku widnieje prawidłowo przedstawiony herb „Odrowąż” wraz z poprawnie brzmiącym nazwiskiem „Max Odrowąż Siedlnicki”, (rys. 6). W miarę postępującego procesu wynarodowienia, kazał wykonać dla siebie nowy exlibris z napisem „Max Sedlnitzky S. R. J. Comes de Choltitz (rys. nr 7).

Z Ziemią Cieszyńską nierozdzielnie związana jest postać Leopolda Jana Szersznika (1747—1814). Ten

zasłużony humanista i pedagog a zarazem fundator biblioteki i muzeum swego imienia w Cieszynie, posiadał własny exlibris miedziorytowy, wyobrażające wnętrze biblioteki.

Ze wsi Mała Cisownica koło Ustronia pochodził pierwszy chłopski bibliofil Jura Gajdzica (1777—1840), który będąc samoukiem, dzięki uporowi i zamilowaniu do czytelnictwa zgromadził znaczny księgozbiór o treści religijnej i historycznej. Próbował nawet swych sił w pisarstwie, czego dowodem jest pozostawiony przez niego pamiętnik pt. „Dla pamięci rodu ludzkiego”. Opisał w nim niedolę chłopów śląskich podczas wojen napoleońskich. Gajdzica jest pierwszym chłopem w Polsce i... bodajże na świecie, który posiadał swój znak książkowy. Znanne są jego dwa exlibrisy typograficzne. Wcześniejszy — posiada ramkę z drukarskich paciorków krzyżujących się w narożnikach. W środku znajduje się ułożony w trzy rzędy napis tłoczony szwabachą („Jura Gaydzica) z Cissowice) 1812” oraz późniejszy — z czterowierszowym napisem „Jura Gaydzica (z male) Cisowice) 1817”.

Biblioteka Seminarium Duchownego w Pelplinie szczyci się pięknym zbiorem książek, pochodzących z daru biskupa chełmińskiego, Anastazego Sedlaga (1787—1856), rodem z Dziećmirowa na Śląsku. Sedlag uczęszczał do gimnazjum w Głubczycach i Seminarium Duchownego we Wrocławiu. Po uzyskaniu posażnej parafii w Opolu oddał się z całym zapalem w wolnych chwilach bibliofilstwu. To ulubione zajęcie kontynuował także zostawszy biskupem. Nabyte do swego księgozbioru książki ozdabiał skromnym exlibrisem typograficznym.

Więści z bibliotek

WOJEWÓDZTWO OPOLSKIE

Odnaczenia i nagrody dla bibliotekarzy Opolszczyzny

Z okazji Dnia Działacza Kultury, zasłużonym bibliotekarzom wręczono odznaczenia i nagrody pieniężne:

Oznakę „Zasłużony Działacz Kultury” otrzymały: **Aniela Moszowska** — kier. PBP w Brzegu, **Stefania Smajek** — kier. PiMBP w Koźlu, **Zofia Smester** — kier. Biblioteki Związkowej Huty Małapanew w Ozimku.

Oznaki „Zasłużonemu Opolszczyźnie” wręczono **Krystynie Straszer** — kier. MBP w Brzegu, **Anieli Košnej** — Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej, **Stefanii Matys** — kier. GBP w Trzebošzowicach pow. Nysa, **Teresie Sokołowskiej** — kier. MBP w Paczkowie pow. Nysa, **Elfrydzie Tangerman** — kier. w Zębowicach pow. Olesno.

Nagrody pieniężne Ministerstwo Kultury i Sztuki przyznało: **Otylii Bartoszek** — kier. MBP w Lešnicy pow. Strzelce Opolskie, **Halinie Komar** — kier. PiMBP w Krapkowicach, **Halinie Kraska** — kier. GBP w Łambinowicach pow. Niemodlin.

Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej — Wydział Kultury nagrodami pieniężnymi wyróżnił: **Danulę Bukartk** — kier. PiMBP w Strzelcach Opolskich, **Anne Chudziakiewicz** — z MBP w Brzegu, **Wiktorie Golešowska** — kier. GBP w Maciowakrzcu pow. Koźle, **Helene Hofman** — kier. Biblioteki Związkowej Zakładów Naprawczych Taboaru Kolejowego w Opolu, **Zofię Świerk** — z PiMBP w Głubczycach, **Czesławę Trybuš** — kier. PBP w Raciborzu.

Wojewódzka Komisja Związków Zawodowych nagrodziła: **Teresę Gwódzik** — kier. Biblioteki Związkowej

Zakładów Urzędzeń Przemysłowych w Nysie, **Zofię Piechota** — kier. Biblioteki Związkowej Śląskich Zakładów Obuwia „Ołmęł” w Krapkowicach, **Julię Porębną** — kier. Biblioteki Związkowej Zakładów Przemysłu Bawełnianego „Frotex” w Prudniku, **Bronisławę Wilk** — kier. Biblioteki Związkowej Zakładów Azotowych w Kędzierzynie.

Wszystkim odznaczonym i nagrodzonym gratulujemy! (DB)

Sekcja Bibliotekarska przy Zarządzie Okręgu Związku Zawodowego Pracowników Kultury i Sztuki

W dniu 10 maja 1970 r. na zebraniu sprawozdawczym Rady Zakładowej w WiMBP, w którym uczestniczyli także przedstawiciele ZOZ z innych placówek bibliotecznych, ukonstytuowała się Sekcja Bibliotekarska przy Z.O. ZZPKiSz; w następującym składzie: przewodnicząca: **S. Sagan** (PBP) Opole), wiceprzewodnicząca: **A. Moszowska** (PBP Brzeg), sekretarz: **T. Jarząbek** (WiMBP), członkowie: **L. Karczmarczyk** (PiMBP Niemodlin), **J. Košciół** (WiMBP), **A. Kwiatkowska** (WiMBP), **B. Pruchnowska** (MBP Gorzów Śl.), **R. Sękowski** (WiMBP), **S. Smajek** (PiMBP Koźle).

Sekcja jest organem opiniodawczym — doradcą Zarządu Okręgu, a jej zadaniem jest przedstawianie wniosków i postulatów oraz sygnalizowanie problemów nurtujących środowisko bibliotekarskie. Prosimy Koleżanki i Kolegów z wszystkich placówek o współpracę oraz zgłaszanie wszelkich uwag i propozycji na adres: Zarząd Okręgu Związków Zawodowych Pracowników Kultury i Sztuki, Sekcja Bibliotekarska, Opole ul. Reymonta 16, tel. 70 01. (MF)

Wymieniamy doświadczenia

W dniach od 3 do 5 czerwca przebywała na Opolszczyźnie 40 osobowa grupa pracowników bibliotek związkowych z województwa krakowskiego.

Goście zapoznali się z pracą bibliotek związkowych: Huty Małapanew w Ozimku, Zakładów Urządzeń Przemysłowych w Nysie, Międzyzakładowego Domu Kultury w Giuchołazach, Zakładów Azotowych w Kędzierzynie oraz pracą Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Koźlu.

Przedmiotem zainteresowania uczestników seminarium były sprawy organizacji poradnictwa i działalności oświatowej dla czytelników oraz warunki pracy bibliotek związkowych naszego regionu. Wyjazdowe szkolenia bibliotekarzy są pożyteczną formą upowszechniania wartościowych doświadczeń — przynoszącą korzyści nie tylko gościom ale i gospodarzom. (DB)

Nowy kierownik

Wydziału Kultury PWRN

Z dniem 1 sierpnia 1970 roku na stanowisko Kierownika Wydziału Kultury PWRN w Opolu powołany został mgr Zygmunt Śniadecki.

Nagrody dla najlepszych

organizatorów i uczestników

konkursów „Złoty Kłos”

oraz „Blżej książki współczesnej”

Podsumowanie wyników odbyło się w dniu 10 lipca b.r. w czytelni WiMBP w Opolu. Dokonał go wicedyrektor WiMBP **F. Adamiec**, przedstawiając zebrany wyniki osiągnięte w obydwu konkursach oraz omawiając znaczenie i rolę książki w życiu współczesnego człowieka.

W imprezie uczestniczyli kierownicy PiMBP, nagrodzeni biblioteka-

rze oraz czytelnicy z terenu województwa. Listą nagród za wyniki osiągnięte w „Złotym Kłosie” objęto 18 wyróżniających się w pracach propagandowo-oświatowych bibliotekarzy, zespół czytelniczy przy GBP w Radostyni pow. Prudnik oraz zespół pracowników PBP w Raciborzu, ponadto nagrodzono 10 wyróżniających się czytelników.

Za prace związane z propagandą i upowszechnieniem polskiej książki współczesnej w plebiscycie „Blżej książki współczesnej”, nagrody przyznano 7 bibliotekarzom oraz 3 zespołom pracowników MBP w Nysie, Paczkowie i Giuchołazach. Oprócz tego nagrodzono 19 czytelników za aktywny udział w konkursie.

Na zakończenie uroczystości wszyscy uczestnicy spotkania zwiedzili wystawę dorobku Opolszczyzny pod nazwą „Opolszczyzna 25”. (MD)

Miejska Biblioteka Publiczna

w Brzegu — w nowym budynku

Pięknym akcentem zakończono tegoroczne Dni Oświaty Książki i Prasy na Opolszczyźnie. Miejska Biblioteka Publiczna w Brzegu, pracująca od lat w trudnych warunkach lokalowych, otrzymała budynek po kapitalnym remoncie. Znalazły w nim pomieszczenia: wypożyczalnia dla dorosłych z wolnym dostępem do półek, czytelnia wraz z działem informacyjno-bibliograficznym, czytelnia czasopism, wypożyczalnia i czytelnia dla dzieci, dział gromadzenia i opracowania, instrukcyjno-metodyczny oraz administracja biblioteki.

Władzom Miejskim należą się słowa uznania za pomoc, troskę i rozumienie potrzeb Biblioteki. Kierownicze MBP, kol. K. Strasser, która dołożyła wielu starań i doprowadziła do remontu i urządzenia MBP do szczęśliwego końca — serdecznie gratulujemy! i życzymy dalszych efektów tej placówki. (DB)

Szukamy pamiętek

o własnym terenie

Pod takim hasłem ogłoszono konkurs — dla bibliotek, punktów bibliotecznych, klubów, świetlic i kół ZMW w pow. strzeleckim.

Celem konkursu, który trwa od czerwca br. do maja 1971 r. „...jest odszukanie i gromadzenie nieznanych pamiętek, jak również zbieranie na bieżąco eksponatów i materiałów współczesnych, godnych utrwalenia...” Inicjatywa godna uznania, bowiem Ziemia Strzelecka

WOJEWÓDZTWO KATOWICKIE

Wizyty bibliotekarzy z Olsztyna,

Wrocławia i Białegostoku

W okresie od czerwca do sierpnia br. biblioteki województwa katowickiego gościły u siebie grupy bibliotekarzy z innych regionów Polski. W dniach od 2—6 czerwca br. podejmowaliśmy 40-osobową grupę bibliotekarzy z województwa olsztyńskiego, a w okresie od 16—19 czerwca 31-osobową grupę z województwa wrocławskiego. Wyjazdy te zorganizowały dla kadry instrukcyjno-kierowniczej Wojewódzkie i Miejskie Biblioteki Publiczne oddzielnych województw.

Gościem Zarządu Okręgu SBP w Katowicach była w dniach od 1—5 lipca br. 47-osobowa grupa pracowników bibliotek publicznych z województwa białostockiego. Reprezentowali oni zarówno Wojewódzką i Miejską Bibliotekę Publiczną jak i biblioteki powiatowe i gromadzkie.

W czasie swego pobytu w naszym województwie goście żywo interesowali się pracą i aktualnymi problemami naszych bibliotek i zwie-

posiada przeszłość historyczną tradycję walk o polskość i ciekawy folklor. Zbierane będą pamiętniki, pieśni, utwory poetów ludowych, książki, czasopisma, fotografie, dokumenty, obrazy, rysunki, wytwory sztuki ludowej.

Organizatorami konkursu są: Towarzystwa Regionalne Ziemi Strzeleckiej, Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna, Powiatowy Dom Kultury, Powiatowy Związek Gminnych Spółdzielni, Oddział Powiatowy PUPiK „Ruch” oraz Zarząd Powiatowy Związku Młodzieży Wiejskiej. (M.F.)

dzili m.in. wybrane biblioteki w powiatach: gliwickim, pszczyńskim, bielskim, cieszyńskim oraz w Katowicach, Chorzowie i Tychach.

Goście chętnie dzielili się własnymi doświadczeniami na polu upowszechniania czytelnictwa oraz odkrywali urok naszego — nie tylko czarnego — województwa.

Wyjazd szkoleniowy

na ziemi kieleckiej

W dniach od 23—26 czerwca br. Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Katowicach zorganizowała wyjazd szkoleniowy dla kadry instruktor-sko-kierowniczej naszych bibliotek, 38-osobowa grupa bibliotekarzy udała się autokarem na teren województwa kieleckiego. Zapoznaliśmy się z pracą zarówno samej Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej jak i biblioteki w: Jędrzejowie, Sandomierzu, Szydłowcu i Stupi. Piękna ziemia kielcka oczarowała naszych bibliotekarzy zarówno swoim urokiem jak i gościnnością.

Uczestnicy seminarium nie tylko skonfrontowali swoje doświadczenia bibliotekarskie z pracą koleżanek i kolegów z Kielc, ale także częściowo zapoznali się z zabytkami historycznymi tej ziemi i podziwiali jej urok krajoznawczy.

Turniej „Poznajemy nasz region” w bibliotekach dziecięcych

W roku bieżącym biblioteki dziecięce województwa katowickiego biorą udział w turnieju „Poznajemy nasz region”. Celem turnieju jest pogłębienie uczuciowego stosunku dzieci do rodzinnego kraju, regionu, miasta, jak również nauczanie korzystania z różnych źródeł informacji.

Turniej rozpoczął się 27 stycznia i trwa do 15 listopada 1970 r. W celu zebrania dużej ilości materiału dot. tematu, placówki dziecięce organizują kąciki regionalne, gdzie gromadzi się książki, dokumenty życia społecznego i rekwizyty charakterystyczne dla regionu. Ponadto biblioteki przygotowały szereg ciekawych plasz i wystawek tematycznych.

W czasie miesięcznych spotkań, bibliotekarze i uczestnicy turnieju ustalają tematy prac, jak również sposoby i metody ich sporządzania. Na zakończenie turnieju biblioteki zorganizują wystawy prac wykonanych przez dzieci oraz imprezy, na których najlepsze z prac zostaną nagrodzone.

Nowa biblioteka gromadzka w powiecie cieszyńskim

W dniu 10 lipca br. z okazji Święta Odrodzenia — nastąpiło uroczyste otwarcie Gromadzkiej Biblioteki Publicznej w Nierodzimiu. Do tej pory gromada ta obsługiwana była przez uruchomioną przed dwoma laty bibliotekę w Lipowcu, noszącą nazwę: Gromadzka Biblioteka Publiczna w Nierodzimiu z siedzibą w Lipowcu. Obecnie biblioteka w Lipowcu stanie się filią GBP w Nierodzimiu.

Nowa biblioteka posiada piękny dwuizbowy lokal, który wyposażono w sprzęt olsztyński. Słowa uznania należą się zarówno władzom miejscowym jak również powiatowym za pomoc i troskę w zorganizowaniu tej placówki.

Nagrody dla najlepszych organizatorów konkursu

„Blżej książki współczesnej”

Jury konkursu — plebiscytu „Blżej książki współczesnej” przyznało trzem naszym bibliotekom nagrody — w wysokości zł 2.000,— każda — ufundowane przez Ministerstwo Kultury i Sztuki.

Nagrody otrzymały: MBP w Częstochowie, MBP w Sosnowcu i MBP w Zabrze.

Serdecznie gratulujemy!

20-lecie filii 3 w Chorzowie

Szczególnie uroczystym akcentem tegorocznych „Dni Oświaty, Książki i Prasy w Chorzowie była impreza zorganizowana przez MBP w dniu 21. 5. 70 r. w Zakładowym Domu Kultury Zakładów Azotowych im. P. Findera z racji przypadającego w rb. 20-lecia filii 3 w Chorzowie III.

Uroczystość zaszczytliwi swą obecnością: sekretarz propagandy KM PZPR w Chorzowie — **B. Cybula**, wicedyrektor WBP w Katowicach **St. Bożek**, oraz licznie przybyli aktywni czytelnicy filii, jak również bibliotekarze MBP.

W programie tego uroczystego, jubileuszowego spotkania, oprócz wygłoszenia okolicznościowego referatu, obrazującego działalność filii w 20-lecie, przewidziano również bogatą część artystyczną, w której udział wzięli: **Kazimierz Kutz**, **Maria Firlej**, **Piotr Różański**.

Na zakończenie uroczystości odbył się wieczorek taneczny, który umilała orkiestra Zakładów Azotowych. W imprezie udział wzięło około 120 osób.

Duże słowa uznania za umożliwienie zorganizowania tego typu imprezy należą się Dyrekcji i Radzie Zakładowej Zakładów Azotowych im. P. Findera oraz Kierownictwu Zakładowego Domu Kultury.

Na uznanie zasługuje także wkład pracy pracowników filii w osobach: **Małgorzaty Rogocz** i **Marii Pytel**, Zarządu KPB oraz instruktorów MBP.

Nowa filia dla dzieci i młodzieży katowickiej MBP

W styczniu 1970 roku MBP w Katowicach otworzyła nową, drugą z rzędu filię na liczącym przeszło 30 tys. mieszkańców Osiedlu im. Marchlewskiego, popularnej Koszutce.

Na terenie miasta Katowic jest to pierwszy lokal wybudowany z przeznaczeniem dla biblioteki. Mieści się on wspólnie ze Społecznym Ogniskiem Artystycznym w nowoczesnie zaplanowanym pawilonie.

Pomieszczenie użytkowe całego budynku wynosi 1.820 m², z czego na bibliotekę przypada 535,83 m². Nowa biblioteka posiada dwie czytelnie: dziecięcą i młodzieżową, jedną wypożyczalnię, pokój bajek, pokój dla zespołów samokształceni-

wych, gabinet kierownika, wszystkie urządzenia sanitarne oraz wielki magazyn gospodarczy.

Kierownictwo tej placówki powierzono ob. **Kazimierze Pająkowej**, doświadczonemu pracownikowi, mającemu niejedno osiągnięcie na odcinku pracy z dziećmi i młodzieżą.

Nadmienić należy, że pawilon powstał dzięki inicjatywie społecznej. Szczególne słowa uznania należą się przedstawicielom Społecznej Fundacji Budowy: ob. dr **Janowi Kwiatkowskiemu** — prezesowi Fundacji, ob. mgr **Krystynie Rutkowskiej** — dyr. Społecznego Ogniska Artystycznego i ob. mgr **Januszowi Nikodemskiemu** — sekretarzowi Fundacji.

☆

Z dniem 1.IX. 1970 przeszedł na zasłużoną emeryturę wicedyrektor WBP w Katowicach, były długoletni dyrektor tej instytucji — ob. **Stanisław Bożek**.

Decyzją PWRN nowym wicedyrektorem mianowany został mgr **Alfred Puzio**.

SPIS TREŚCI:

Muzeum Czynu Powstańczego w Leśnicy	str. 3
<i>Franciszek Adamiec</i>	
Powstańczym szlakiem. Rozmowa z Bronisławem Kanią	„ 7
Kalendarium okresu plebisytowego i Powstań Śląskich	„ 9
<i>Janina Kościów</i>	
Adnotowany wybór literatury związanej z powstaniami śląskimi i plebisytem	„ 20
<i>Mieczysław Faber</i>	
„Z Polską Śląsk złączymy nasz” (Wybór poezji i prozy o powstaniach śląskich)	„ 27
<i>Aniela Dżubany</i>	
Pamięci tamtych dni. Wieczór poświęcony powstaniom śląskim	„ 31
<i>Teresa Jarząbek</i>	
Powstania śląskie. Lekcja biblioteczna	„ 36
<i>Barthomiej Szyndler</i>	
O exlibrisach na Śląsku od XVI do XIX wieku	„ 40
Wieści z bibliotek :	„ 42
Dodatek. Spis treści: „Pomagamy sobie w pracy za lata 1964—69.	

